

RĢĀS PEDAGOGIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS AKADEMIJA
Pedagoģijas fakultāte

ANITA KAIRO

Skolēnu radošās domāšanas sekmēšana vizuālās mākslas stundās
skolēnkiem 4. klasē

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Lekt.

Akadēmiskais
amats

Mģ. paed.

Grāds

Daiga Kalēja - Gasparoviča

Vēl rds, Uzvēl rds

Paraksts

Rīga

2012

Anotācija

Bakalaura darbs Skolnu rado-domāšanas sekmēšana vizuālās mākslas stundās sākumskolas 4. klasē izstrādāts ar mērķi teorētiski analizēt un praktiski pārbaudīt pedagoģiskās iespējas rado-domāšanas sekmēšanai vizuālās mākslas stundās sākumskolā. Teorētiskajā daļā analizēta literatūra par rado-umu, rado-umromānu, bērnu attīstības psiholoģiju, raksturojot domāšanas būtības izziņas procesa struktūru, kā arī apkopota literatūra par rado-domāšanas sekmēšanas iespējām sākumskolā, izziņotās kognitīvās situācijas pamatprasības ietvaros. Darbā tapānas gaitā izstrādāts un pedagoģiskajā izmēģinājuma darbībā pārbaudīts vizuālās mākslas tematiskais plāns 4. klasei, kurā akcentēta rado-domāšanas sekmēšanas mācību procesa.

Hipotēze: skolnu rado-domāšana sekmēsies, ja vizuālās mākslas stundās sākumskolā tiks:

- 1) mērķtiecīgi atlasīts mācību saturs;
- 2) organizēta rado-a sadarbība starp skolnu un skolotāju.

Bakalaura darbā izmantotas pamatmetodes:

- literatūras atlase un analīze;
- pedagoģiskās situācijas analīze;
- pedagoģiskais novrojums;
- skolnu darbu analīze.

Pētījumā piedalījās X pamatskolas 4. klases 12 skolnieki, ar kuriem tika veikta 16 nedēļu ilgā izmēģinājuma darbība vizuālās mākslas stundās.

Veiktā pamatmetožu rezultāti ļauj secināt, ka vizuālās mākslas stundās sākumskolā ir iespējama rado-domāšanas sekmēšana, ja tiek mērķtiecīgi atlasīts mācību saturs un apkārtējā vidē tiek organizēta rado-a sadarbība starp skolnu un skolotāju.

Pētījumā kopumā iegūtas teorētiskās atziņas par rado-domāšanas sekmēšanas iespējām, kur skolotāji ir galvenais rado-as vides izveidotājs un rado-domāšanas veicinātājs. Tam ar savu darbību jāiedrošina, jāatbalsta un jāvirza skolnieki, lai tie pašiem pie savas personiskās attīstības un rado-domāšanas izpausmes brīvības.

Atslēgas vārdi: rado-ums, rado-a domāšana, sākumskolas skolnieki, mācību saturs vizuālajā mākslā, mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi.

Bakalaura darbs sastāv no ievada, 3 nodaļām, 7 apakšnodaļām, secinājumiem, izmantotās literatūras un avotu saraksta un 6 pielikumiem, 6 attēliem, 6 tabulām.

Annotation

The Bachelor's thesis 'Promotion of creative thinking of primary school fourth form pupils at Visual art lessons' is developed with the aim to analyze theoretically and to examine practically pedagogical possibilities to promote creative thinking at primary school during Visual art lessons. In the theoretical part is analysed literature about creativity, creative thinking, pupils development psychology, characterizing the content of thinking in the structure of cognitive process as well as summarized literature about the possibilities of how to promote creative activities and thinking at primary school, examined the original situation in the framework of the investigated problem. During the work on the thesis is developed and in the teaching process checked the thematic plan of Visual art lessons for Form 4, in which is stressed the promotion of creative thinking in the learning process.

Hypothesis: the creative thinking will be promoted if at Visual art lessons

- is aimfully filtered teaching content
- is creative cooperation between teacher and pupils

Are used such research methods:

- selection and analysis of literature;
- analysis of pedagogical situation;
- pedagogical observation;
- analysis of pupils work.

In the research were involved 12 Primary school X pupils, with whom was done 16 weeks long experimental activities at Visual art lessons.

The results of the research lead to the conclusion that it is possible to promote creative thinking at Visual art lessons in primary school if the teaching process is aimfully filtered and is realised creative cooperation between the teacher and pupils.

In the research are gained theoretical findings about the promotion of creative thinking where the teacher is the main responsible person for creating the atmosphere and creative thinking. The teacher should encourage, support and guide the pupils to reach their personal development and the freedom of creative expression.

The key words: creativity, creative thinking, primary school pupils, teaching content at Visual lessons, artistic means of expression.

The Bachelor's thesis consists of introduction, 3 parts, 7 subdivisions, conclusions, the list of literature and sources and 6 annexes, 6 images, 6 tables.

Saturs

Ievads.....	5
1. Dom –anas procesa raksturojums.....	7
1.1. Skol nu dom –anas raksturojums s kumskolas period	9
1.2. Skol nu rado– s dom –anas veicin –ana	11
2. Vizu l s m kslas stundas s kumskolas 4. klas	18
2.1. M c bu saturs.....	20
2.2. Rado–as dom –anas veicino–a pedago isk darb ba	30
3. Skol nu rado– s dom –anas sekm –ana vizu l s m kslas stund s s kumskol	34
3.1. Emp risko metoflu izv les pamatojums un p t juma b zes raksturojums.....	34
3.2. Skol nu rado– s dom –anas sekm –anas iesp jas vizu l s m kslas stund s s kumskol	35
3.3. Ieg to rezult tu anal ze	36
Secin jumi.....	44
Izmantot s literat ras un avotu saraksts	46

Ievads

Visapkārt sabiedrībā, medijos, skolās dzirdami rosinājumi šīs radošās! Bet ko tas nozīmē un kā to darīt? Sīkotnāji ir grūtā iztēloties, ja vien tas nenāk kā dabisks impulss domāšanas procesā. Mūsdienās, lielo inovāciju un tehnikas atklājumu laikmetā, bieži nākas saskarties ar situācijām, kur šā neder neviens no iepriekšējā pieredzē pieņemtajiem risinājumiem. Cilvēks dabisku impulsu vadīts dara un secina, ka nav nepieciešamas zināšanas un prasmes, kā arī rodas tam jaunas un unikālas risinājums. Cilvēka dzīvā radošā domāšana atšķiras no stereotipiem un atrast sev pieņemamo, interesantāko un vieglāko veidu, lai sasniegtu mērķi vai atrisinātu problēmsituāciju.

Tomēr, kad visas ikdienā nepieciešamās darbības spēj izpildīt elektriskās ierīces un brīvā laika aizpildīšanai priekšroka tiek dota nodarbīšanai, kas mazāk apgrūtina cilvēka ķermeni, radošās domāšanas spējas, pašiem jauniem cilvēkiem un bērniem, šķiet. Tie pašā laikā uzskaidru citu, bet ne uz sevi, tādā veidā izvairoties no apgrūtinājuma. Tādā cilvēki, nokļūstot nestandarta situācijās, visbiežāk apjūk un vāļk izvairās no tām, nevis meklē risinājumu un turpina iekšā. Autore uzskata, ka tā ir problēma, kura pašiem novērojama skolās vecumā jauniešos un bērnos, kuri savu brīvo laiku pavada, spēlējot datorspēles vai bezmērķīgi skatot apkārt. Ilgstoši atrodoties – dāstā vokāli radošā domāšana un nestandarta idejas tiek pavisam iznīcinātas un cilvēks, pašiem bērns, vairs nespēj veikt noteiktas darbības, ja nav dots paraugs vai konkrēti risinājums.

Radošās domāšanas spējas piemīt jebkuram, un tās katrā cilvēkā ir jau kopdzimšanas. Noteicošais vai cilvēks spēšs un pratšs to izmantot ir atkarīgs no katra pašā. Pirmajā dzīves posmā, no dzimšanas līdz pusaudžu gadiem, par bērnu radošās domāšanas attīstību un prasmi to pielietot, atbildīgi ir vecāki un skolotāji, kas strādā ar bērniem skolā. Ņoti svarīgi skolā nam neiznīcināt vēlmi radoši izpausties, jo vāļk to var būt Ņoti grūti vai pat neiespējami atgūt. Varētu teikt, ka lielā mērā apkārtējā sabiedrībā ir atbildīga par to, vai katrs no tās pirst vāļiem bērns ar savu pašā domu, radošo garu un individuālu pieeju katram kaut kādam vai ar tas pildšs noteiktas prasības, noteiktus standartus, kurus noteicis kāds cits.

Pirmajos dzīves gados visvieglāk savu radošo potenciālu bērnam ir izrādīt ar krāsām un zīmējumiem palīdzību. Mazi bērni labprāt zīmē, krāso, iztēlojas un fantazē, veidojot pašiem savus stāstus un notikumus. Vizuāli mākslā ir viens no mērcībām priekšmetiem, kurā ir visvienkāršāk, likt bērnam atslēbināties un iedrošināties to atauties domāšanas dārkun, rādīt, kā gūtais rezultāts ir unikāls un pašā, iedrošināties viņu radošā darbībā ar spēju vizuāli sīmas klas

kabineta durv m. Rado-i dom jo-i skol ni sp j daudz viegl k uztvert skol notieko-o un jebkuru jaut jumu sp s risin t, izmantojot pieejamos l dzek us. Tikai -im procesam ir nepiecie-ams vad t js, jo att st ba notiek m r tiec g darb b . Skolot jam ir j apzin s skol nu iesp jas un nepiecie-am bas, lai p c iesp jas pla- k atv rtu vi u pr tus jaun m un rado- m dom m. T p c tika izv l ts p t juma temats: šSkol nu rado- s dom -anas sekm -ana vizu l s m kslas stund s s kumskol 4. klas ö.

Pētījuma objekts: vizu l s m kslas stundas s kumskol .

Pētījuma priekšmets: skol nu rado- s dom -anas sekm -ana.

Pētījuma mērķis: teor tiski analiz t un praktiski p rbaud t pedago isk s iesp jas rado- s dom -anas sekm -anai vizu l s m kslas stund s s kumskol .

Hipotēze: skol nu rado- dom -ana sekm sies, ja vizu l s m kslas stund s s kumskol tiks:

- 3) m r tiec gi atlas ts m c bu saturs;
- 4) organiz ta rado-a sadarb ba starp skol nu un skolot ju.

Uzdevumi:

1. Analiz t literat ru par rado-umu, rado-u dom -anu, b rna att st bas psiholo iju, raksturojot dom -anas b t bu izzi as procesu strukt r ;
2. Raksturot rado-as person bas b t bu un att st bu;
3. Apkopot rado- s darb bas un dom -anas veicin -anas iesp jas s kumskol ;
4. Izzin t s kotn jo situ ciju p t m s probl mas ietvaros;
5. Izstr d t m c bu tematisko pl nu vizu laj m ksl vienam semestrim 4. klasei, kur akcent ta ir rado- s dom -anas sekm -ana m c bu proces ;
6. Aprob t izstr d to m c bu pl nu s kumskolas 4. klas ;

Pētījuma metodes:

- literat ras atlase un anal ze;
- pedago isk s situ cijas anal ze;
- pedago iskais nov rojums;
- skol nu darbu anal ze.

1. Domāšanas procesa raksturojums

Ļoti bieži domāšanas apzināties, ka, vairāk nekā jebkad agrāk, jauniem cilvēkiem jāprot risināt sarežģītas problēmas, izvērtēt apstākļus, apsvērt alternatīvus viedokļus, pieņemt pārdomātus lēmumus. Tāpēc izglītības saturā un metodiskajā vairojama tendence aktualizēt cilvēka apziņas raksturīgā darbību domāšanu. Spēja domāt ir jākopj, jāveicina, jāvingrina, radot tai atbilstošu vidi un apstākļus (Pola, 2000, 73. un 75.)

Domāšanu un tās norisi paskaidrot ir salīdzinoši grūti tēmaslaikā, kas ir viens no sarežģītākajiem un komplikācijām procesiem cilvēka izziņas darbības komponentu savstarpējā saistībā, turklāt tas saistīts ne tikai ar fizioloģiskajiem procesiem, bet arī ar garīgajām aktivitātēm. Jādzina šādu domāšanu skaidrojumu ir ļoti daudz, tomēr tie visi vairāk vai mazāk izsaka vienu un to pašu. Informāciju par apkārtējo vidi var iegūt divējādi: tieši – caur sajūti un uztveri vai arī netieši – veidojot domas. Domāšana ir tas psihiskais process, ar kuru palīdzību cilvēks spēj nojaukt telpas un laika robežas, rekonstruēt sen notikušus notikumus, prognozēt to nākotni vai operēt ar tādām lielumiem, kuri nav pieejami mūsdienu tehnikas attīstības līmenim. Domāšana ir stenbāzes vispārīgais atspoguļojums (Teinberga, 2006, 23).

Pedagoģijas terminu skaidrojuma vārdnīcā ir skaidrojums, ka šādu domāšanu ir psihisks cilvēka izziņas process, kuru raksturo stenbāzes vispārīgais (abstrahēts) un pastiprināts atspoguļojums. Parasti ar domāšanu saprot kopsakarību noskaidrošanu starp lietām un materiāliem un idejām (garīgām) priekšmetiem un parādībām. Būtu domāšana attīstīta darbībā ar priekšmetiem un saskarsmē ar cilvēkiem. (Skujas vad., 2000, 41).

Domāšana ir saistīta arī ar sarežģītu izziņas darbības procesu kopumu, kur savstarpēji iedarbojoties un pakļototies, tās elementi (jutekliskajam līmenim sajūtas, uztvere, uzmanība; vispārīgajam līmenim, kas piemīt tikai cilvēkiem – atmiņa, domāšana, iztēle, runa) pilda savas svarīgās funkcijas un domāšana ir viena no augstākajām cilvēka komponentu – izziņas procesiem.

V. Avoti – jau vairāk nekā 20 gadus atpakaļ ir secinājis, ka izziņas darbību domāšanas ietvaros var aplūkot kā operācijas ar juteklisko un verbālo informāciju, kas galarezultātā dod vispārīgu, pastarpītu stenbāzes atspoguļojumu. Domāšana attīstīta uz jutekliskās izziņas un praktiskās darbības pamata un, pārņēmusi to robežas, dod iespējadzīk un plašāku izziņu pasaulē. Domāšanas attīstību izskaidro gan intelektuālās darbības posmsecu veidošanās, gan izziņas saturālās un sintaktiskās un citu domāšanas operāciju pilnīgā procesā (Avoti, 1989, 68).

Dom –anas proces tiek modelēta apkārtējā pasaule, kur mēs nonākam pie jaunām zināšanām, kuras nav iespējams iegūt bez tiešas pieredzes šajā tēmā, uztveres, priekšstatu u.c. Tas sakarā ar to, ka mēs skatāmies uz jebkuru lietu, objektu, par dabu vai procesu un galvoti analizējam. Tāpat arī nes izpētē ir atkarīga no mūsu vēlmes un vajadzībām izziņot konkrēto objektu (Kagaine, 2006, 5). Līdz ar to, analizējot dom –anas procesu kā sarežģītu struktūras kopumu, jāuzsver, ka dom –anas process nevar sākties bez ierosinošiem impulsiem, bez problēmsituācijas klātbūtnes. Jebkura lēmuma dom –anas norisē ir svarīga: problēmas konstatācija un apzināšana; problēmas analīze un mērķa izvirzīšana; mērķa sasniegšana pašmērķa noskaidrošana un hipotēzes formulācija, kā rezultātā rodas jauna informācija; hipotēzes pārbaude.

Dom –anas procesi tiek veikti veidā, kas veicina dabu dom –anas operācijās. A. Vorobjovs izdala –das dom –anas operācijas: analīze, sintēze, vispārināšana, abstrahēšana, konkrētizācija, salīdzināšana, sistematizācija, klasifikācija (Vorobjovs, 1996). Turpretī, dom –anas individuālais patēriņš var raksturot pēc dom –anas trūka, patstāvīguma, plašuma un dziļuma, elastības, kritiskuma.

Sabiedrība valda uzskats, ka dom –ana ir prasme, ar kuru katrs cilvēks jau piedzimst un to saglabā visu mūžu, taču tā nav. Tās uzskats ir nepareizs, jo dom –ana ir prasme, kas ir iemācāma un apgūstama, trenējama. Tāpēc atbilstoši vispārīgajam procesam attīstības līmenim mēs dienā, izglītību vispārīgā pamatā ir jābalsta uz mērķ –anos domāt un prasmi lietot prātā.

R. Fišers pauž dabu dabu vārtīgā atziņā par bērnu mērķ –anu domāt, akcentējot ar ideju, ka skolotāji ir nozīmīgi virzītāji, kura uzdevums ir palīdzēt bērniem, sniedzot nepieciešamo pieredzi, kā izmantot dom –anu un ar to palīdzību apgūt arvien augstākas lēmuma prasmes. Šķienu cilvēka darbību vai rīcību nosaka viņa doma, kaut arī doma bieži vien nav pilnīgi apzināta vai ir pilnīgi neapzināta. Neviena darbība nav iespējama bez dom –anas, jo dom –ana cilvēka dzīvībai galvenais process (Fišers, 2005, 10). Tas dom –anu izceļ dom –anu, atdalot to no prasmēm, kas pielīdzināmas –anai, rakst –anai vai rīcīn –anas prasmei, bet gan kā pamatu visām mērķ –bu procesam, kas ir būtiska visu pārējo prasmu attīstībai.

Dom –anai ir priekšnoteikums, ja produktīvā struktūrā informācija, tāpēc, ja bērni jau agrā vecumā nemudina prātā un spēj lēmumus ar idejām, viņi vairs nemēģina to darīt. Bērniem jāiemācās domāt radoši, lai sagatavotos dzīvei pasaulē, kas tik ļoti mainās.

1.1. Skolēnu domāšanas raksturojums sākumskolas periodā

Skol s katram m c bu priek–metam ir savs noteikts m c bu saturs un prasmes, kuras ir j ieg t m c bu kursu beidzot, to nosaka Izgl t bas un Zin t nes ministrijas izstr d tais Valsts pamatizgl t bas standarts. K d veid un ar k diem pa mieniem katrs skolot js realiz –o oblig ti apg stamo m c bu saturu, k das metodes vi –izmanto, lai katru konkr to jaut jumu skol niem pasniegtu p c iesp jas saisto–k un interesant k veid , ir atkar gs no katra skolot ja rado– s dom –anas sp j m. Katrs priek–mets paredz citu dom –anas sp ju att st bu un sekm –anu. Ar vizu l s m kslas m c bu priek–mets paredz no citiem priek–metiem at– ir g kas dom –anas prasmes, tai skait ir ar t lain dom –ana. Skol nu vecumposu att st bas periodi iez m jas ar tiem rakstur g m dom –anas patn b m, kuras ir pamatoti j em v r , organiz jot m c bu procesu ar s kumskol .

Uzs kot skolas gaitas, skol nam izmain s vide un ar apg stamo zin –anu veids. Skol ni m c s spriest un sal dzin t, analiz t un izdar t secin jumus. Veicot darb bas ar konkr tiem priek–metiem, skol nam strauji att st s abstrakt dom –ana. Skatoties uz abstrakto dom –anu, j secina, ka dafl du autoru domas at– iras. I. Pu–karevs, raksturojot dafl d s kognit v s att st bas teorijas, par fi. Piafl konkr to oper ciju stadiju (7 ó 11 gadi) akcent , ka –aj period dom –anas oper cijas iesp jamas tikai par re liem objektiem, situ cij m un notikumiem vai t diem, ko b rns sp j izt loties. B rnam gr ti dom t par abstraktu ideju, veidot pie mumus, kas nebalst s uz realit ti (Pu–karevs, 2001, 58). Savuk rt Z. S mane b rnu t lot jdarb bas psiholo iskaj izp t akcent , ka –aj period neb tu j izvair s no abstraktiem darbiem, tie b tu pat v lami. Tikai prec zi j izdom , k tos b rnam pied v t, saistot ar m ziku, ar kr su laukumiem, var att lot ar garst vok a izmai as ó prieku, dusmas utt. (S mane, 1998, 8). Autore piekr t Z. S manes teiktajam, pamatojoties uz savas pedago isk s darb bas nov rojumiem ó b rnam ir nepiecie–ami prec zi nosac jumi un tad abstraktu ideju veidoti z m jumi tiek veidoti ar prieku un ir nov rojama interese par iesp jamo gala rezult tu.

S kumskolas skol niem liel koties ir spilgti izteikta tieksme p c priek–metiski ó manipulativ s kompetences, t.i., vajadz ba apg t dafl du apk rt j s pasaules priek–metu noz mes un funkcijas; apg t savas psiholo isk s iesp jas manipul –anai ar tiem. TMda kompetence palielina person bas sp ku un patst v bu, tas kalpo k turpm k s rado– s pa–realiz cijas pamats (Lika, 1997, 38. - 41).

Taj vecumposm attstst sauktais šsoci lais secin jumsö, spriedums, min jumi par to, ko j t, dom vai dara otrs cilv ks, jo tas oblig ti ir nepiecie-ams, lai var tu iek auties sabiedr b . Tš soci lais izzi as komponents turpina attst ties ar pusaudflu vecum . Svar gs faktors ir ar b rna sapratne par soci l m attiec b m. oti svar gi, lai b rnam b tu iesp ja kontakt ties ar citiem b rniem, jo vi –uzkr j zin –anas par t diem draudz bas pien kumiem k god gums, uztic ba un cie a pret autorit ti, vienlaikus k padzi inot t papla–inot to j gu (Plaude, 2008, 24). B rni iem c s at– irt sevi no citiem, uztvert k piln gi at– ir gu un unik lu, kaut ar domin tendence nemit gi sevi sal dzin t ar citiem. Pa–v rt jums saist s ar ar pa–kontroles prasmju un iema u izveido–anos s kumskol . B rns s kumskolas period iem c s pie emt l mumus, perioda beig s vairs nav tik impuls vs un k st patst v gs (Svence, 1999, 111).

B rni var nov rojumos piev rst uzman bu cilv ka emociju r j m izpausm m, vi a dafl du p rdz vojumu br flos ó priekos, b d s, dums s, naida izpausm u.c. Par to liecina m mika (izteiksm gas sejas musku u kust bas), acu izteiksme, mutes st voklis un pantom ma (izteiksm gas visa erme a kust bas). P c tam b rnu darbi k st daudzveid g ki un izteiksm g ki. Uztvert s gr matas ilustr cijas vai cita m kslas darba ko– s kr sas izraisa maza b rna priec gu noska ojumu, darba kop ls rada b rna p rdz vojumu, kas bag tina vi a pieredzi (Hibnere, 1998, 115).

B tiski ir iem c t b rnam mekl t lo isk s kopsakar bas starp inform cijas vien b m, sal dzinot, atrodot l dz g s un at– ir g s paz mes, nosaukt j dzienus, kas attiecin mi uz liet m. Svar gi ir iem c t pl not savu darb bu, iem c t m c ties, lo iski spriest. Rado– s dom –anas pamat ir izt le, asoci ciju veido–an s, uztveres subjektivit tes, fant ziju un sap u sakar bas. Tie–i izt le ir viscie– k saist ta gan ar person bas subjekt vaj m psihiskaj m sakar b m, gan ar dom –anas attst bu kopum , ko pavada noteiktu emocion lu attieksmju veido–an s. Attieksmes vispirms j mekl izt l , t p c ar izt le, rado– dom –ana ir tik noz m ga skol (Svence, 1999, 101).

Skol nu m c bu izzino– s darb bas motiv cij , svar gu vietu ie em interese. Izzino– interese skol nus mudina sevis mekl jumiem, dod izzino–ai darb bai rado–u raksturu. Skol ni, kam piem t izzino– interese, rado–i sp j atrisin t probl msitu cijas, ja ar tas ir t lu no standarta, pamatsitu cijas. S kumskolas klas s prim ri stimul apk rt j s pasaules tie–as izzin –anas psihisko procesu ó saj tas un uztveres attiec bu.

Apl kojot visas ieprie–min t s s kumskolas skol nu vecumposma dom –anas patn bas, var secin t, ka skol niem –aj period ir visi nepiecie–amie un noz m gie

priekšnosacījumi tīklainā domāšanas attīstībai, pilnveidei un bagātīnā radošā darbības veicināšanai, kas svarīgākos nosacījumu akcentē, skolotājam rīcībā virzīt darbu tīklainā domāšanas rosināšanai.

1.2. Skolēnu radošās domāšanas veicināšana

R. Krievs savā publikācijā akcentē, ka vizuālajai mākslai ir liela nozīme radošās personības attīstībā. To apstiprina zinātniskie atklājumi par galvas smadzeņu labās un kreisās puslodes lomu izziņas procesā. Vienu daudzu psihes funkciju, loģisko jeb abstrakto domāšanu sekmē smadzeņu kreisā puslode, bet cita psihes darbība ir telpiski tīklainā domāšana, kas norit labajā puslodē. Labā smadzeņu puslode šķērvaldā tīklainās informācijas uztveri un pārstrādi, iztīrī un intuīciju, vizuālo un muzikālo jaunradi. Labā smadzeņu puslode ir fantāzētāja, tīlotāja un līdzīmu atzītajām mēģinājumu metodēm bija atstāta novārtā, tādēļ skolēnu radošajai domāšanai liekot darboties tikai ar kreisās smadzeņu iespējām. Sakarā ar šo būtu, visos vecumposmos sekmīgāku smadzeņu puslodes funkciju līdzsvarots kpinājums (Krievs, 2000, 45. un 48.). Lai gan visiem ir skaidri zināmas šīs nepieciešamās nozīmes būtu vispusējā attīstībā, šobrīd skolās, vīlprojekti, ir liela daļa skolotāju, kuri skolēnu radošās domāšanas sekmīnāšanu un izpaušmi neapņēm tiem pilnā izrādīt un attīstīt, aizbildinoties ar dažāda veida kavējošajiem faktoriem.

Mūsdienu pasaulē prasme domāt radoši ir nevis kāds no nākotnes uzdevumiem, bet šobrīd nepieciešamība, lai sareģļ tajā apkārtējā situācijā spētu izdzīvot pēc iespējas mazāk traumējot savu garīgo veselību. Katrs bērns piedzimst ar radošu domāšanu, kuras attīstība ir atkarīga no vecāku un skolotāju manipulācijām un spēju veidot radošu klimatu, jo psihiskās brīvības izjūta veicina radošo spēju attīstību, sagādājot bērnam izpaušmes brīvību. Radošā domāšana ir ar attieksmju veidošanas process, kam ir piecas stadijas: šis stimulē, izpīte, plānošana, darbība, pārbaude.

Skolai ir jākīst par veiksmīgu un drošu ideju radāšanas vidi, kur netiek iznīcinātas radošums, ar ko bērns ierodas skolā, rosinot uzdot jautājumus, saskatīt mēģinājumu aktivitātes un iegūstamo zināšanu saistību ar reālā dzīvi, dot iespēju eksperimentēt, kādā ties un pārām meklēt risinājumus kādas novārtā, uz emocijām iniciatīvu un atbildību. Valsts pamatizglītības standartā viens no galvenajiem uzdevumiem ir izvirzīt šis nodrošināt iespēju gūt radošā darbības pieredzi (MK noteikumi, skatīt 20.04.2012.). Tas ar norāda to, ka skolā, ja vien vī – to vīlas, ir jābūt iespējām radošai darbībai mēģinājumu priekšmetu

ir at-ir gas un atkar gas no daudziem iedzimtajiem, intelektuāliem un kognitīviem darbiniekiem specifiskajiem faktoriem, bet –spējās ir attīstītas mērītējās vingrinoties, pakāpeniski tās attīstot atbilstoši katram individuālajam spējumiem. Tāpēc –eit liela nozīme ir skolotāja kā radošas personības, entuziasma un daļēdu prasmju paraugs, lai sekmētu, rosinātu un pilnveidotu skolēnu radošos domājumus.

Personība ir to nosacītu stabilo paņēmu un tieksmju kopums, kas attīstīti individuāli citiem (Breslava red., 1999, 123).

V. Hibnere atzīst, ka radošums, tāpat kā intelekts, tikumība un fiziskā attīstība, ir personības būtiska vērtība un tas izpaužas jebkuras darbības veidā (Hibnere, 1998, 169. un 170.). Kas nozīmē, ka attīstība nav ierobežota un tā notiek visām jomām.

Radošums ir nepieciešams cilvēkam visos darbības veidos, piemēram, mākslā, rakstniecībā, zinātnē, politiķim un tehniskajās nozarēs, biznesā jeb atjaunojot ekonomiskās darbības. Radošums ir spēja ar izdomas, iztēles palīdzību aptvert lietas jaunskatījumā, ir oriģinalitāte, prasme atrast kaut ko jaunu, izgudrot, piemēroties jaunam, neparastā situācijā, radīt ko jaunu (Hibnere, 2000, 23). Prioritāte ir jābūt nodrošināta patstāvīgā radošā darbības personības attīstībā starp visiem darbības veidiem (Bebre, 2003, 13).

Kā jau iepriekš tika noskaidrots personības attīstību veicina darbības motivācija, vērtīborientācija, kognitīvo procesu attīstība, tajā skaitā radošā domāšana un iztēle. Šie faktori noved pie produktīvās domāšanas rezultātiem, tādiem kā: atklājumiem, jaunām idejām vai skatījumiem. Radošā darbība būs un ikviena cilvēka dzīvē palīdz rast risinājumus iepriekš-nezināmiem, nestandarta situācijās.

Jdziena šķreativitāte latvisko šradošums Latvijā ieviesusi R. Bebre, kura uzsver, ka radošā cilvēka galvenā iezīme ir radošums (Bebre, 1985, 65), kas izpaužas uztverē, iztēlē, domāšanā, interesēs, motīvos, vajadzībās, gribā, attieksmēs.

Pedagoģijas terminu skaidrojošajās vārdnīcās skaidroti aktuālie termini:

šRadošs – tāds, kas garš darbības procesā rada oriģinālas idejas, garš vai materiāli savtības.

Radošums – tāpat kā radošam, spēja radīt jaunas materiālas vai garšas vērtības vai sākotnējās idejas un reālās stāstības pārdošanas attiecības, izteikti oriģinālas, interesantas domas, pieejas (Skujiāš vad., 2000, 32). Literatūrā radošums tiek skaidrots attīstītiem cilvēkiem – tāpat kā jebkuras un kā spējas, tas atklāj – dziena daudzpusīgo nozīmi. Humānistiskajās psiholoģijās radošums tiek definēts kā cilvēka radošās spējas, kuras var

izpausties domān, jāsaskarsm, atsevišķos darbbas veidos, raksturojot personību kopumā vai atsevišķos pusēs, darbbas rezultātu un tiesīgānos procesu (Kaljača Gasparoviča, 2000, 41. lpp.).

Vigodskis uzskata, ka radošumu veicina mērītīga organizācija pirmsskolas garīgā atmosfērā, kas stimulē pievēršties radošajai darbībai, tādēļ netieši arī vides radānos starpniecību (, 1991, 43). Radošas personības pašas skaidro, ka dāties jauoti agrī, un vairums pētnieku ir pārliecināti, ka tas notiek 3-5 gadu vecumā.

Kā norāda A. Maslovs, radošums ir potenciāli visiem cilvēkiem piemērota vērtība. A. Maslovs par radošuma virzītāju uzskata cilvēka švajadzību pašaktualizācijai (, 1999, 6). Katrs cilvēks ir iedzimsts radošais potenciāls, tikai vai tieši tā, ka tiek sekmēta vai noniecināta ir atkarīga no bērna apkārtējās vides un cilvēkiem. Radošumam vajadzīga nepātraukta attiecība. Audzinānos ietekmē lielākā daļā gadījumu šradošais potenciāls atslēgt, tiek izjaukta dabiska personības augšana, jo bērniem cieši pielgoties, uzvesties, domāt patkācī, ja apkārtējā vide ir ar dogmatisku spiedienu.

Radošā darbība psiholoģijā tiek skaidrota kā darbība, kuras rezultātā personība darina kaut ko individuāli izteiktu (Lduma, 1999. lpp. 2000., 23). Radošums nozīmē ar izdomas palīdzību aptvert pasauli citāskatījumā, meklēt un radīt ko jaunu. Starp radošā darbību un personību ir savstarpēja mijiedarbība: personība izpaufas darbībā, un savukārt darbība veidojas personībā. Radošās praktiskās darbbas norisē izīramas divas komponentes – *patdarbības process* un *darbības rezultāts*. Darbbas rezultātu izsaka ar atbilstošām kslas neverbālām valodām jeb mkslinieciskās izteiksmes līdzekļiem un to apvienojumu iecerētajā kompozīcijā.

Bieži vien saskaroties ar grūtībām uzdevuma īstenoānos procesā, bērni atsakās no tā, patstāvīgā risinānos un pieņem citu palīdzību. Tas sekmē bērna un pieauguā kopdarboānos, līdz ar to bērnam rodas iespēja salīdzināt savu un pieauguā darbību. Bērns apgūst pieauguā patstāvības pieredzi. Tāpatstāvības izjūta, ko pieauguāie realizē saskarsmā ar bērniem, ir atkarīga no viņu pašpersoniskās patstāvības, kuru viņi ieguvuā savas dzīves laikā (Mielson, 1997, 42. lpp.).

Jau no mazotnes vārojama izvēles attieksme pret **zīmēšanu** un **gleznošanu** (Frajs, 2001, 132). Tādā arā –ājā gadījumā tai pievērsta pašā uzmanību, ik pašlaikam pašdot psiholoģiski pamatotas sakarības, integrējot zīmānu un gleznoānu ar citiem darbbas veidiem – galvenokārt ar veidoānu un aplikānu. Tomēr vienlaicīgi ir arī jē sekmē bērna psihes attiecība, lai viņam labāk veiktos ne tikai zīmāna un gleznoāna, bet arī cita veida

rado– darb ba. E. Eriksons teicis, ka b rni labpr t pak aujas pieaugu–o vad bai, ja vi u person bu neapspiefl, bet pret ji tam ó auj br vi att st ties b rna šEsö identit tei. E. Eriksons: šVi i caur pa–u pieredzi, ar nopietnu izpratni k st par rado– m person b m, par br viem, atrais tiem, pa–cie as pilniem cilv kiemö (Eriksons, 1998, 96).

Psiholo e Z. Kalmikova sav darb nor da, ka darb ba, kas ietver reprodukt vo darb bu, nodro–ina jaun s m c bu vielas izpratni skolot ja skaidrojum , k ar zin –anas un glezno–anas izmanto–anu praks . Reproduc –ana par d s ar jauna uzdevuma risin –anas s kuma posm , kad b rns cen–as to atrisin t ar vi am zin miem darb bas veidiem, bet neg st pan kmus rado–as darb bas proces (, 1991, 17. ó 22.).

Psihologs J. Ponomarjovs rado–o darb bu p t jis k subjekta un objekta mijiedarb bu, kas noved pie rado–as darb bas att st bas. T d mijiedarb b subjekta pus iz– iro–a loma ir dom –anai, jo t cauraufi visas p r j s rado– s darb bas jomas. J. Ponomarjovs atz st, ka rado–u dom –anu ieguv par d s intuit vi, neapzin ti mekl jumi. Intuit vs risin jums ir negaid ts. Tas izpaufas k atkl sme, apskaidr ba. Ilgu laiku psihologi –o likumsakar bu pietiekami nenov rt ja. Tagad ir p rliecino–i pier d ts, ka ar intu cijai ir b tiski svar ga loma apk rt j s pasales izzi (, 1986, 142. ó 143.).

V. ebedevs pal dz iel koties psihisk s par d b s, kas daflk rt skaidrotas k p rdabisku sp ku iedarb bas rezult ts, iztirz , pamatojoties uz zin tnes atzi m. Zin tnieks argument ti nor da uz to, ka principi li rado–a darb ba nav sasniedzama ar standarta pa mieniem. T dos gad jumos lo ika, lai cik nevainojama t b tu, bezj dz ga. T t tad ar n k intu cijai. Apzi as zon dom –anas procesi parasti noris p c iepriek–izstr d t m sh m m, oper jot ar paz stamiem j dzieniem un atbilsto–i ierastajai lo ikai, bet zemapzi as jom tie nav tik strikti nodal ti. Tie–i – iemesla d par d s rado–a darb ba (ebedevs, 1990, 41. ó 43.).

J. Ponomarjova p t jumi par da, ka **radošās darbības būtība** atkl jas intuit v un lo isk vienot b . Rado–u darb bu vi –nosac ti izdal ja tr s pamatf z s:

- jaunatkl smes vajadz bas ra–an s f ze;
- intuit vu mekl jumu un intuit va risin juma ieg –anas f ze;
- intuit vi atrast risin juma verbaliz cijas f ze, kur risin jums tiek lo iski pamatots, pier d ts, p rbaud ts (, 1985, 143. ó 145.).

T d m aktivit t m k patst v g darbo–an s ar dafl diem m kslnieciskajiem materi liem, b rnu saskarsmei ar pieaugu–ajiem un vienau iem, b rnu darb bas aktivit tei, piem t izzi as raksturs un virz ba uz apk rtnes rado–u izzin –anu, sevis un nezin m atkl –anu. Papildus stimul s b rnu rado–ajai darb bai ir apk rt jo nov rt jums, jo r jais

pozitīvais vārds jums palielina pieredzi par sevi, savas personības spēka izjūtu, bez kuras nav iespējama radošā darbība (Lika, 1997, 38). Šī svarīgā ir arī vīlmes apmierināšana nozīmīgo pieaugumu (vecāku, skolotāju) pozitīvu vārdu un atzinību.

Šī liela daļa cilvēku, pat bērnu, nepietiekami izmanto savu radošo potenciālu, jo tie parvienīgi atrisinājumus meklē pirmās domas vai risinājumus, kas ienāk prātā. Bērni un arī pieaugušie pirmās idejas var būt ikdienišķas un sekas, tādēļ vajadzīgas palīdzības tiesības par pirmo prātīenāko domu un pirmslēmuma pieņemšanas apsvērt ar citas iespējas. Lai domātu radoši, jāspēj prātā un no jauna ieraudzīt to, kas liekas pašsaprotams un pilnībā pazīstams (Fīlers, 2005, 59). Skolniekiem ir jānodrošina impulsi spēlēt ar ideju, aplūkot to no visām pusēm, lai rezultātā nonāktu pie secinājuma, kas ir vislabākā iespēja ir neizmērojama. Bērni psihi var salīdzināt ar kaleidaskopu, jo vairāktārcbīr fakti un sensoru iespāidi, jo sareģlīt kas idejas viņspējstēnot (Fīlers, 2005, 60).

R. Fīlers uzsver, ka radošā domāšana ir atkarīga no iztēles vingrināšanas, lai cilvēks būtu radošs, viņa iztēlei jābūt aktīvai. To iespējams aktivizēt ar dažādu stāstu un attēlu palīdzību, kas saistīti ar bērniem uzmanību, jo tie iekvālinā iztēli un tādā spēj atsaukties aicinājumam (Fīlers, 2005, 82).

Emotīvā nepieciešamība dažādot mācību procesu, lai bērni veiksmīgi kļūtu, ir jāpanāk, lai visiem bērniem būtu iespēja gūt panākumus un veicināt personisko izaugsmi kā personām, kuru radošums netiek nomāts. Mākslinieciskajā darbībā, kas ir daudzveidīga, izpaužas un pilnveidojas skolēna individuālais radošspējais, viņmācās iztēloties un radīt, iepriekšjos standartus par lietu kārtību atstājot nepamanātus.

Radošā procesā cilvēks pieredz šādu pacēlumu, prieka pilnu darbības izjūtu, kad viņa uzmanība pilnībā ir veltīta darbībai, kas liek aizmirst par savu šesō. No skolēna viedokļa radošais process ir pārstēdzošs un neizskaidrojams, ar neparedzamiem pavārsieniem, bet no skolotāja viedokļa šis process ir atrisināms un pilnveidojams. Radošā spēju attīstīšanai skolotājam jārcbīr bezgala daudz dažādu uztveres, iztēles, analogs diverģentās, laterālās domāšanas (ar mērķi atrisināt problēmu (wikipedia, skatīts: 22.04)) vingrinājumu (Briķa, 2009, 25. lpp. 30.).

Radošā darbība sekmē bērnu abstraktās un tēlainās domāšanas, kā arī iztēles un citu psihisko procesu un patstāvību. Vienlaikus obligātie veido mācību darbības elementi, kas prasme klausīties un izprast uzdevumus, prasmi plānot, patstāvīgi atrast atbilstošas izteiksmes līdzekļus un tehniskos paņēmienus, radoši risināt iecerētās darba kultūras. Viss uzskaitāms

attiecas ne tikai uz vizuālo skolā mācību priekšmeta saturu, bet arī uz visiem priekšmetiem mācību priekšmetiem.

Radošā domāšana ir svarīga ir visos mācību priekšmetos, lai arī daudzi nesaredz šīs attiecības iespējas. Pēc autores domām cilvēkam ir jāiemācās radoši domāt un saprast tās pamatus, lai šo to izmantot jebkur dzīves situācijā un jomā. Ar šajiem darbiem autores mērķis ir apliecināt radošās domāšanas sekmīgas iespējas vizuālo skolā stundās, jo bieži vien jaunajās skolās vecumposmā mācību priekšmeti neapzināti un mērķtieci vienlaikus iespējama radošās domāšanas sekmīga.

2. Vizuālās mākslas stundas sākumskolas 4. klasē

Apskatot mākslu, nevis kā pabeigtu produktu, bet gan kā veidu, kā sasniegt augstāku kvalitāti, kas ir pieejama visiem, neatkarīgi no talanta, atzīstot, ka māksla nodrošina nepieciešamos pamienus domāšanai daudz šajās jomās. Lai izprastu nepieciešamo balansu, kā kvalitāte vai izglītība vienoti ir nepieciešama sirds, roku un galvas darbība, var secināt, ka nav iespējams izpildīt mācību standarta prasības citos priekšmetos bez mākslinieciskās darbības (Oddleifson, Chairman CABC, skatīts 20.04.2012.).

MK noteikumos Nr. 1027, par mācību standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem, 15.pielikumā šīs vizuālās mākslas mācību priekšmeta standarts 1.69.klasei norādītas pamatprasības mācību priekšmeta apguvei, beidzot 6.klasi ir – das:

1. tabula (MK, skatīts 20.04.2012.)

Mākslas valoda
<ul style="list-style-type: none"> • zina un mākslas darbos salīdzina izteiksmes līdzekļus – līnijas, krāsas, siluetus, formas, faktūras, ritmu, kontrastu, kompozīciju; • zina, kā vizuālos izteiksmes līdzekļus var mērīt tieši izmantot raksturīgā izcēlšanai; • izprot kompozīciju kā vizuālo izteiksmes līdzekļu organizatoriskumu; • zina dažādas mākslas veidus, žānrus un tehnikas; • ir iepazinies ar zīmējuma un simbolus kā kultūras balstītās vērtības; • prot salīdzināt vizuālo pazīmju noteikta stila ietvaros; • zina daudzveidīgās mākslas saistītās profesijas; ir iepazinies mākslas darba tapšanas procesu.

2. tabula (MK, skatīts 20.04.2012.)

Mākslas uztvere un radošā darbība
<ul style="list-style-type: none"> • prot dabā un apkārtnē redzēt daudzveidīgas idejas radošajiem darbiem; • prot izmantot dažādas vizuālas mākslas tehnikas, daudzveidīgu un arvien jaunu materiālu klāstu; • prot izvēlēties nepieciešamos materiālus savas idejas izteikšanai; prot tos racionāli izmantot; • novērojums un eksperimentos atklāj daudzveidīgus izteiksmes līdzekļu salikumus un izmanto tos radošajos darbos; • izmanto plaknes un telpas iespējas, steno procesu las radošās idejas individuāli un

grup ;

- prot izteikt un pamatot sava darba ideju;
- prot pl not idejas steno-anai paredz to laiku ilgtermi a darbos, apr in t tiem nepiecie-amos resursus;
- prot analiz t m kslas darbus, veidot st st jum un aprakst t m kslas darba saturu, izteiksmes l dzek us;
- prot atrast nepiecie-amo inform ciju par vizu lo m kslu dafl dos inform cijas avotos.

3. tabula (MK, skatīts 20.04.2012.)

Māksla kā kultūras sastāvdaļa

- saskata skaisto un neparasto dab , kult rvid , prot saudz gi iztur ties pret to;
- ir iepazinis m kslas darbus dafl dos aspektos - k emocion la p rdz vojuma rad t ju, kult ras v rt bu, laikmeta liec bu;
- saprot, k at- iras vienas un t s pa-as t mas atspogu ojums dafl dos m kslas veidos;
- ir iepazinis m kslas darbu kolekciju; apzin s to k v rt bu;
- ir iepazinis Latvijas un dafl du zemju un tautu m kslu;
- prot uzklaus t citu uzskatus par m kslas darbu;
- ir iepazinis m kslas muzejus un izst flu z les, kult rv sturiskas vietas tuv kaj apk rtn pils t un valst ;
- prot izv l ties sev tuvu m kslas darbu un paskaidrot savu izv li, v rt jot p c dafl diem krit rijiem.

Balstoties uz -iem noteikumiem s kumskolas 4. klas turpina pilnveidot apg t s prasmes, nostiprinot t s un g stot pla- ku prasmju pielietojuma iesp jas, apg st sarefl t kas tehnikas un darba pa mienus. M c bu standart noteikto apg stamo prasmju pras bas, kas izvirz tas beidzot 6. klasi, pak peniski darba proces tiek papildin tas un nostiprin tas iepriek-ieg t s zin -anas un iema as.

Pamatojoties uz -iem MK noteikumiem, kuros k viens no uzdevumiem noteikts ó nodro-in t iesp ju g t rado- s darb bas pieredzi un bakalaura darba aktualit ti, tika izstr d ts vizu l s m kslas tematiskais stundu pl ns, uzsverot rado- s dom -anas sekm -anu skol nu darb b . (Skat t 1. pielikumu).

2.1. Mācību saturs

Parasti m kslas skolot ji ir biju-i v rsti uz vi u ideju par to, ko auditorija v las redz t, dzird t un pieredz t. Izr d s tam ir iemesls, ko atzinis Alans Brauns (*Alan Brown*), ka skolot jam r p tas, ko cilv ki dara sav s m j s un rpus t s (The Wallance Foundation, 2009, 7).

M c bu saturs ir viens no abus subjektus vienojo-iem komponentiem. Tas ir specifisks divda gs veidojums un aptver:

- programm paredz t s un skol nam apg stam s zin -anas, prasmes, att st tas un audzin tas pa-bas (kas skol nam j ieg st);
- m c -anas saturs, skolot ja pal dz ba (kas j dara attiec g izgl t bas pak p atbilsto-i skol na att st bai) ó pam c -anas, ieteikumu, demonstr t parauga, skol na ievad -anas patst v gaj darb , saturs (fiogla, 2001, 96).

Rado-aj darb b b rni iecer to t lu izteik-anai lieto savam att st bas l menim atbilsto-us m kslniecisk s izteiksmes l dzek us. Dafl da veida izteiksmes l dzek us b rni iepaz st jau pirmsskolas vecum , bet k tos specifisk k izmantot, apg st uzs kot skolas gaitas. B rnu z m jumos galvenie m kslniecisk s izteiksmes l dzek i ir l nija, kr sa un siluets, kuru izmanto-anas iesp jas tie apg st visu apm c bas laiku dafl d s sarefl t bas pak p s. Vizu l s m kslas izteiksmes l dzek iem ir b tiska noz me rado- s darb bas att st -an un atsevi- a indiv da individu lo m kslniecisko sp ju izkop-an (Hibnere, Grasmane, 2000, 42).

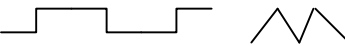

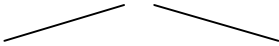

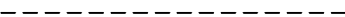

L nija ir m kslniecisk z m juma galvenais komponents, savuk rt z m jums ir visa veida t lot jdarb bas pamats. T veidojas plakn no vien virzien cie-i sabl v tiem punktiem, velkot ar k du piederumu, k ar skr p jot k d pigmentu sl n vai materi la virsk rt , piem ram, pap ra virsma, kas nokl ta ar vasku (Hibnere, Grasmane, Villeru-s, 1985, 8). B rnu m kslnieciskaj z m jum nepiecie-ama individu li izteikta iecere, kas nosaka ar individu li izteiktu l niju. M kslnieciskaj z m jum b rni velk l niju ar br vu roku p c acum ra, kas at- iras no tehniskajiem z m jumiem, kuros l nija velkama ar line lu. Tas auj b rnam atbr voties un justies br vi darba proces , jo nav apk rt jo ierobeflojumu, un t rezult t ar b rna emocionalais noska oju ir daudz atv rt ks (Hibnere, 1977, 28).

P c strukt ras l nijas ir dafl das: nep rtrauktas l nijas, ko lieto t lot jdarb b un rot jumam; p rtrauktas l nijas, kas sast v no vair kiem atsevi- iem punktiem un citiem ritmiski atk rtotiem elementiem; saliktas l nijas, kur s k ds no l nijas pamatveidiem apvieno dafl dus s kus ritmiski atk rtotus elementus. Nep rtraukt l nija iedal s v l viendab g l nij ;

ton l , plastisk l inij , ko skol nu rado-aj darb b stabili ievie-ton l z m jum ; main ga platuma l nija ó it k mezglota, vi aina l nija, kas vilkta ar otu; dafl da platuma un at- ir gu pigmentu bl vuma l nija, kas ieg ta ar oti m kstu, sausu, irdeni materi la stien ti; izpl dusi neskaidra l nija. P rtrauktas l nijas da as netiek uztvertas katra atsevi- i, bet kop k vienota vesela l nija. TMdas l nijas lieto dekorat vos darbos un grafik , kur b rniem ir iesp ja tren t paciet bu, r p bu un darba kult ru, l dz ar to ar emocion lo stabilit ti, l dz gi k ar saliktaj m l nij m, kuras izmantojamas dekorat vajos darbos un lieti- aj grafik (Hibener, Grasmane, Villeru-s, 1985, 8. - 10).

B rnu z m juma l nijas efekt vu att st bu veicina m r tiec ga m c -ana, kas noz m , ka pedagoga uzdevums ir iepaz stin t b rnus ar dafl da veida l nij m un to z m -anas tehnik m. Svar gi b rnus inform t par dafl da veida l niiju pa-b m un iesp j m, piem ram, ka liekta l nija var b t nosl gta ó t veidojot apli vai ov lu, un nenosl gta ó spir le vai cita veida l nija. B rni uztver un atveido ar t du vizu lu l nijas pa-bu k dafl du platumu, virzienu un strukt ru.

4. tabula *Līniju iedalījums* (Hibnere, 1977, 28).

Līniju iedalījums pēc pazīmēm	Grafiskie apzīmējumi
Līnijas veids	
Taisna	
Lauzta	
Liekta	
Līnijas virziens	
Vertikāla	
Horizontāla	
Slīpa	
Līnijas struktūra	
Nep rtraukta	
P rtraukta	
Līnijas īpašības	
Plata	
TM aura	
Gara	
sa (sv tra)	

L nijas iesp jams raksturot ar p c to nov rojam s m kslinieka ener ijas, attieksmes, to daudzveid ba p c rakstura. L nijas iesp jams raksturot p c to ritma raksturlielumiem konkr t darb : temps - trs/l ns, sp ks - viegls/stiprs, p c virziena ó uz aug-u/ pa labi/ sl pi utt. M kslinieks un m kslas teor ti is V. Kandinskis, sav darb b ir izv rsis teoriju par kr su un l niju pielietojam bu pasaules att lo-anai, veidojot darbus abstrakcionisma stil . Sav darb b m kslinieks uzsv ris asociat vo kr su pa-bu, l niju un to sast vu noz m bu. Pasauli un t s p rdz vojumus iesp jams att lot, neizmantojot re lu fragmentus, par dot to ar kr su un l niju noska u, virzienu, ritmu, iespaidu. Bet uzsv ris ar , ka m kslinieks, kur- izmanto abstrakcionisma metodes var ar neb t abstrakts m kslinieks vai ar visp r nesaukties par m kslinieku. Var tikt uzz m ts trijst ris un tas b s nedz vs, to nod v jot par zirgu, stalli, ka i, ku vai vienalga par ko citu. Forma bez satura ir tikai forma k roka bez cimda. Saturu pie- ir katra m kslinieka kr su izv le, lai ar t s disharmoniz sav starp , l nijas un punkta sakar bas. Kardinskis sav dz ves laik nep rtraukti p rbaud jis un pilnveidojis savu teoriju, ka abstrakt m ksla paubl jaunu pasauli, kurai nav nek das saist bas ar realit ti, t ir kas vair k, skatoties dzi k tas saist s ar visp r jiem likumiem un kosmisko pasauli. T d veid jaun s pasaules m ksla tiek pretstat ta re lajai pasaulei. Bet vi - aicin ja iek- j s pasaules m kslu, kas tiek saukts par abstrakto m kslu, saukt par re lo m kslu (Oleg Ku, 2008, skat ts: 14.05.2012.).

V. Kandinska teorija par da to, ka katra iek- j pasaul radu-ies t li, kuriem nav konkr tas formas vai uzdevuma, atkl j katra m kslinieka rado-o domu. Nav nepiecie-ama augsta z m tprasme vai konkr tas pamatkr sas, kas tiek pras tas skol , jo p c teorijas iesp jams att lot jebko, ja vien ir kaut kas l dz gs kr sai un iesp jai to jaukt, veidojot pa-am savu kr su apli, kr su gammu un noska u. Skol nam - iesp ja ir j m ca un prasme j att sta, lai tas nebaid tos no saviem rado- s domas t liem. Tam b tu iesp ja par d t savu unik lo iek- jo pasauli citiem, lai ar t s sapra-anai b tu nepiecie-ams m kslinieka paskaidrojums.

B rniem viens no galvenajiem m kslniecisk s izteiksmes l dzek iem, ar kuru pal dz bu tiek izteiktas emocijas un to p rdz vojums, ir kr sa. Kr sa un t s dafl d s nokr sas pal dz b rnam atbilsto- k atveidot iecer tos t lus. Situ cij , kad b rns nev las atveidot neko konkr tu ar l niju vai k du citu izteiksmes l dzek u pal dz bu, t izpausmes l dzeklis ir kr sa, kuru izv li ir iesp jams analiz t, kad darbs ir pabeigts.

V. Hibnere sav p t jum min psihologa un psihiatra A. Lurija uzskatus, ka pieaugu-a cilv ka acs, ja t no b rn bas attiec gi vingrin ta, sp j at- irt ap divi l dz tr s miljoni dafl du nokr su, ta u ikdien cilv ki parasti lieto tikai 20 ó 25 kr su nian-u

nosaukumus. Tas norāda, ka mēģinājumu procesā obligāti nosacījums ir apkārtējās vides un paūradto darbu krāsu daudzveidība, kas ļauj trenēt acs jūtību pret tīmu un arspējūtās nosaukt (Hibnere, 1977, 28).

Bērnu darbības vispirms izīrkošajeb hromatiskās un neitrālās jeb ahromatiskās krāsas. Ierasti tās grupēshematiski krāsu aposvai rindās, kur vismazkās krāsu skaits aplvai rindīrtās: ahromatiskās krāsas – baltā, melnā, pelnā un hromatiskās pamatkrāsas – sarkana, dzeltenā, zilā. Savdarbības rīnī mēģinās, ka mehāniski sajaucot ikdivu pamatkrāsu pigmentus, iegūst pirmās pakāpes atvasinātās krāsas – oranžu, zaļu, violetu un minētās krāsas nokrāsas. Se–u krāsu apli aptver gredzens, kurīek autas otrās pakāpes atvasinātās krāsas un to nokrāsas, kuras savukārt iegūst, sajaucot pirmās pakāpes atvasinātās krāsas pigmentus: no oranžā un violetā iegūst sarkanbrūnu; no violetā un zaļā – pelēcīgu zilu; no zaļā un oranžā – gaiši brūnu. TM gredzenu aptver vēl viens pelnās krāsas gredzens, ko iegūst, sajaucot vai nu visas pamatkrāsas, vai pirmās pakāpes atvasinātās krāsas, vai arī otrās pakāpes atvasinātās krāsas (Hibnere, Grasmane, Villeru–s, 1985, 6).

Ir ļoti svarīgi pievērst uzmanību krāsu mēģināšanās izvēlētajām savām darbām, lai spētu sekotviāp rādīvojumam un iek–jam noskaņojumam. Daļēdos gadījumos var palīdzēt skaņā, kas tiek ar nolikū atskaitā mēģināšanās darbības procesā. Apkārtējās pasaulīkbrīdi katrs vēlēš cilvēks redzēt krāsu un dzirdēt skaļu vienlaicīgi. Tad, kad cilvēks koncentrējas uz noteiktu krāsu un skaļu kopumu dabīvai apkārtējīvidī, vai mēģināšanās, notiek apzinātās sintēzes process, krāsa un skaņā apvienojas mēģināšanās. TM ds apzinātās sintēzes process vienmēr prasa uztveres, emocionālu un prātī piepīli. Apzinātī pieēmtī sintēzes idejā un centieni to piedzīvot atstāj palieko–u iespaidu uz katrā cilvēkā uztverī un domā–anu, paplaīnā redzī–anas iespējās un veido jaunas attieksmes. Kas norāda, ka krāsa ir ļoti spēcīgs ierosinātījs psiholoģiskāi attīstībai, it īpaī–i mījsakarībār mēģināšanās. Krāsas un skaņas sintēzes kā metodes būtībā izpaužas indivīdā apzinātās, noteiktās uztveres un domā–anas aktivitētes veicinā–anī, no kā varam secināt, ka vizuālī mēģināšanās stundās veiksmīgām un personiskām rezultātam nepieciešamās iedarbības, piemēram, darba uzdevumi, kuriem ir piemēklītā fona mēģināšanās (Druvaskalne un Urdze, 2004, 52).

Lai izkoptu krāsu uztverī jau agrībērnbī nepieciešams un ieteicams ir daļēda veidā krāsu loto, lai tiktu trenētā vizuālī krāsu uztvere un spējātās nosaukt vērdos. Ieteicams daļēda veidā spēlēšanār hromatiskām, gan ahromatiskām krāsu mēģināšanās atkarībā no bērnavēcuma. Cits ieteicams spēlēmiens, ko iesaka V. Hibnere, ir daļēdu objektu novēro–ana. Bērnam jā mēģinās diferencēt dabas, daļēdu citu objektu, kā arī grāmatu un to reprodukciju

nokr su dafl d bu. Hromatisko kr su nokr su liela bag t ba pa-i rakstur ga ziediem, koku un kr mu lap m, aug iem un d rze iem, t tad ir apk rt j vide. S kumskol , pa-i 1.klas , ja b rnam ir probl mas ar kr su nokr su diferenci ciju, ir iesp ja vizu l s m kslas stund s to att st t, darba proces izmantojot dafl da veida dabas veltes (Hibnere, 1977, 39).

Viens no m kslniecisk s izteiksmes l dzk iem, ar kura pal dz bu att lo k da priek-meta vai fig ras apveida uztvert s rakstur g k s patn bas: formu, lielumu, proporcijas, t st vokli telp ir siluets. To b rni iem c s atveidot jau oti agr vecum un dz vesdarb bas laik -o prasmi tikai pilnveido. Pirmsskolas un jaun k skolas vecuma b rnu z m jumos att li atveidoti ne tikai ar l niju, bet ar kr sainu siluetu un aplik cijas savuk rt darina tikai ar kr sainu siluetu. Tas t d , ka siluetu ir viegli uztvert, it pa-i, ja t kr sa kontrast attiec b pret fonu.

Pirmsskolas un jaun k skolas vecuma b rniem lab k pat k daudzkr sains siluets, ta u m c bu proces , lai atvieglotu sarefl t kas formas priek-meta uzb ves un t proporciju izpratni, ieteicams izmantot vienkr sainu siluetu. Vienkr sains siluets ir lakonisks un t izteiksme ir vienk r-ota. T k b rns z m un aplic vien kr s , vi a uzman ba tiek piev rsta tikai t m priek-meta iez m m, kuras b rnam ir jaunas un parasti att lo-anas darb rada zin mas gr t bas. Siluetu aplic -ana ir oti noder gs z m tprasmes izkop-anas pal gpa miens, piem ram, b rniem nepadodas pareizi att lot koku, bet tas oti labi izdodas aplic jot, toties p c tam uzz m t koku ar kr sas laukuma pal dz bu b rniem ir jau daudz vienk r- k. Kad b rni apguvu-i prasmi priek-metu att lot vienkr sainu, var at aut to z m t vai aplic t daudzkr sainu, lai paaugstin tu gr t bas pak pi, jo daudzkr sains risin jums ir sarefl t ks: b rna uzman ba tiek sadal ta starp vair k m priek-meta paz m m ó lielumu, uzb vi, proporcij m, dafl d m kr s m (Hibnere, 1977, 42. ó 43.).

Forma ir priek-metam piem to-a b tiska pa-ba, kas padara priek-metu par to, kas tas ir. Uzz m t k du priek-metu vai fig ru noz m uzz m t t formu. Lai uzz m tu formu, t vispirms ir j saskata dab , atmi vai izt l un j izprot. Jo spilgt k forma ir uztverta, jo paties ks un izteism g ks z m jums. Tas att sta redzes uztveri, acum ru un redzes atmi u, k ar anal tisko dom -anu.

Katra vizu l s m kslas darba j ga ir k da p rdz vojuma vai idejas pau-ana, kur kop sak rtojas dafl di m kslniecisk s izteiksmes l dzek i vienot kompoz cij . Veidojot m kslas darbu tiek mekl ts vizu ls ekvivalents autora p rdz vojumam un nav svar gi vai tas ir b rns vai k ds cits. L dz ar to tiek pilnveidota individu l j tu kult ra, kas noz m ó apzin ties emociju un j tu daudzveid bu, sp t t s nosaukt, pie emt, sadz vot un/vai

transformēt –s emocijas. Kompozīcijas ideju var atrast, formulējot savu pierdzvojumu, kas nozīmē, ka apzinoties savas emocijas radot mēklās darbu kompozīcija būs pakārtota tēmam.

Lai šķītu veidot kompozīciju, vispirms ir jāizvēlas darba formāts. Papraļapas forma un izmērs ir pirmais vizuālais elements, kas veido emocionālo tēlu (Briķa, 34). Lapas formāts var būt jebkāds, tam nav noteikta standarta. Galvenais, lai tas atbilst izvēlītajai izjūtai, piemēram, apaļ-, trijstūrveida, taisnstūra, kvadrātveida utt. Izvēloties atbilstošas formas lapu obligāti ir jāņem vērā atbilstošās rāmītes, lai darbam būtu kāds norobeļojošs laukums un rāmītes to padarītu izsmalcinātāku.

Pēc lapas formas un formāta izvēles, pirmajā kompozīcijas uzdevumā, izvēlas eometrisku figūru un atbilstošā savām izjūtam ievieto to lapā. Tā kā iespējams ir bezgalīgi daudz, kāvariāto figūru, tās izmēru, formu un izvietojumu, tam ir nepieciešams laiks, kamēr būs atradīšs pats savu ideālo figūras novietojumu. ^{TMd} veidvar turpināt darbu ievietojot laukumā vēl vairākas figūras, kopveidojot vienotu kompozīciju, līdz iecere ir piepildīta un attīļjā tāma konkrēta noskaņā. Izveidojot tādā veidā kompozīciju tēveidojas abstrakta, jo tā izraisa pierdzvojumu, bet nepārda kādus konkrētus tēlus vai lietas, –o skici var saukt arī par kompozīcijas shēmu. Tā kā darbā kompozīcijas shēmu var pēveidot par reālm dzvešainām, kluso dabu un ainavu, lietišķās grafikas darbu, flānra ainu, celtni u.c., tādēveid padziņot vai konkrētīzēt to saturu (Briķa, 35). Papildinot eometriskās figūras ar detaļām, lai varētu atpazīt mērogus un atsevišķus objektus, kurāaj darbā ujas pilnīgai iztēlei un iezīmēskicētos objektus, kurus uzbūris fantāzēt. Kad objekti konkrētīzētī skolēns izvēlas horizontāliņjas vietu un iezīmēto, tā nav konkrēta vieta un katrs skolēns to var iezīmēt atbilstošā saviem ieskatiem (augstāk vai zemāk).

^{TMd} veidīr radīšs uzmetums ainavai, kuras vizuālie elementi izsaka tēdu paūp pierdzvojumu kā kompozīcijas shēma (Briķa, 36). ^{TMdi} vingrinājumi parāda, kā pierdzvojuma izteikānāliela nozīmē ir vizuāļajām tēlam, t.s. kompozījai, nevis konkrēti objektu izvēlai, jo emocionālo iespaidu rada kopaina. Vizuāļs mēklās proces, veidojot kompozīcijas shēmas, rodas izpratne par formas nozīmīsatūra izteikān, tādā kā konkrēti saturu un autora idejas emocionalitēti izsaka konkrēta vizuāļ forma (Briķa, 37).

Mēklās proces, apģstot mēklās valodu, skolēni sastopas ar daļda flānra un laikmeta darbiem, kuros tiek lietotas visdaļda kā s tehnikas un mēklīnieciskās izteiksmes l dzek i. Daļda veida darbi auj b rnam iepazīt mēkļu no daļda diem skatu punktiem un katrreiz tam veidojas jauns pierdzvojums, kurārodas radot vai v rrojot daļda veida darbus. Mēklās valoda uzb rnu iedarbojas tēveid caur viā praktisko darbību un lielu daļu

nosaka vi –pats, k d veid vi –ir gatavs un sp j gs izteikt apk rt jiem savas iek– j s j tas un p rdz vojumu sav pa– veid , izmantojot sav fant zij radu–os t lus, formas, situ cijas.

S kumskolas 4. klas b rni jau ir apguvu–i un guvu–i iespaidu par apk rt j s dabas materi lu daudzveid bu un iesp jas izmantot tos savos darbos, kas nor da, ka b rns ir sapratis k apk rt ni izmantot sava darba rad –an un em to idejas pamat . oti svar gi b rniem aut saskat t dafl dos ieroses t lus vi u apk rt j pasaul un dafl d s iesp jas k vi i t s var izmantot. Beidzot ceturto klasi, skol nam b tu j prot izmantot daudzveid gus materi lus un tehnikas sav darb , ar izv loties tos no pedagoga pied v t , jo tas par d s, ka b rns ir sapratis, cik viss apk rt ir dafl ds un interesants un prat s ar dafl da veida materi lu kombin cij m par d t to sav rado–aj m kslas darb . Ar dafl da veida ekperiment l darb ba piederas pie skol na rado– s darb bas pamata, jo vi –ir k mazs atkl j js un visv rt g k, ka pie dafl da veida atzi m par materi lu pa–b m, vi – ir non cis patst v g ce . Nosl dzo–ais, kas no m c bu priek–meta standarta pras b m b tu attiecin ms uz ceturto klasi ir piln gas prasmes ieceres un darba procesa aprakst –an , guvis ievirzi m kslas darbu anal z , atspogu ojt g t s emocijas un savu viedokli par redz to, izce ot m kslas darba raksturojo– s vien bas ó m kslas valodu, rado–o darb bu, m ksla k kult ras sast vda a.

Uz –o komponentu pamata b tu j balsta darbs vizu l s m kslas stund s, kas tie– veid ir emocion l p rdz vojuma rosin t ji, kuri aus b rnam pilnv rt gi psiholo iski att st ties. Tas t d , ka materi lus vi –izv l sies atbilsto–i savam iek– jam noska ojumam un ieceres t lam, par ideju tam kalpos tas, kas konkr taj situ cij piesaista uzman bu un rada p rdz vojumu, kas beigu beig s noved pie eksperimenta, k ar pieejamajiem materi liem atveidot iecer to t lu ó izt l radu–os t lu. (MK, 2006, skat ts 20.04.2012.).

Rado– darb ba sev ietver tr s galvenos posmus:

1. Ieceres ra–an s;
2. Ieceres att st bas nobrie–ana;
3. Ieceres realiz cija vizu l veid (Bebre, 2000, 39).

B rnu t lot jdarb b nepiecie–amie prie–nosac jumi ir sten bas izzin –ana, atsevi– u att lojamo priek–metu, fig ru vai par d bu nov ro–ana apk rt j vid . Jo b rns ir rado–i akt v ks, jo att st t ka ir vi a uztvere un nov ro–anas sp jas, jo vair k ieceru objekt vaj realit t vi –g st savai darb bai. Turkl t b rnam apzi ir j b t skaidram priek–statam par to, ar k diem m kslnieciskiem un tehniskiem l dzek iem vi –iecer to t lu atveidos (Hibnere, 1977, 15).

Skatot iztēles nozīmīgo radošās darbības procesa struktūru, V. Hibnere uzskatīja, ka iedalīti seš galvenie posmi skolēnu radošās iecerēs attīstību pedagoģiskajās procesās.

5. tabula „Skolēnu iecerēs attīstība pedagoģiskajā procesā” (Hibnere, Grasmāne, 2000, 37).

Radošās darbības galvenie posmi	Iztēles attīstību sekmējošas darbības
Iecerēs rašanās	Iespriekšējā mērītāja objektu uztvere un novērojumi; dabas un citu tēlu, daļdu noskaņu, emociju un pieredzējumu iekļaušana atmiņā.
Iecerēs tēlā šķināšanās periods, tēlā iznīšana, izlološana, nobriešana, pilnveide; redzes atmiņas tēlu pārveidēšana.	Mākslinieciskās neverbālās valodas izteiksmes līdzekļu izvēle, krāsu, siluetu daudzveidības variācija, to maiņa radošajos vingrinājumos un uzdevumos, ievrojot iecerēs tēlā nosakojumu, izmaiņas un pilnveidi.
Iecerēs tēlā vizualizācija radošajās darbībās	Atmiņas tēlu variācija un modificēšana: radošā sintēze, alegorija, hiperbola, metafora, kombinācija, aglutinācija; pasakutēlu un iztēles situāciju modeļu konstruēšana; dizaindarbības ar papīru, papīra plastiku, bērnu radošās darbības pieredzes variācija un paplašināšana; iecerēs īstenošana pabeigtā darbībā.

Glezniecības procesā skolniekiem iespējams izmantot visdažādākos veidus, kuras pieejamas darba procesā. Tā var būt gan ūdenskrāsas, kas skolniekiem ir vispieejamākās, gan akvarekrāsas, gan eļļas un daļdaļ akrila krāsas. Skolās lielkoties tiek izmantotas ūdenskrāsas, jo tās ir vieglāk pieejamas, bet izmantojamas ir jebkura veida krāsas, ar kurām iespējams iegūt dažāda biezuma laukuma krājumus un krāsas intensitāti, kas ar ausbūriem izpaust savu iekšējo noskaņu un atklāt iztēles un zemapziņas tēlus. Darba procesā svarīgi ievrot un būvēt, kā pareizi lietojami tehniskie līdzekļi: otas, līsti, paletes utt., to pareizs satvēriens un pielietošanas paņēmieni. T. Komarova savā izdevumā atsaucoties uz J. Flerinu, kas savā 1934.gada pētījumā noskaidrojusi, ka 6-7 gadus vecu bērnu attēlošanas spējas ir ierobežotas, ja tās ir tehnisko iemaņu, kas norāda, ka

pedagogam b rns ir j iepaz stina un j apm ca t , lai tas pats sp tu vari t ar dafl da veida tehniskajiem l dzek iem (Komarova, 1982, 10).

Skol niem pedago iskaj proces sekm gai rado-ai darb bai, vispirms nepiecie-ama psiholo iska un praktiska gatav ba darbam: izrais ma vispus ga psihes aktivit te, pa-i k pin ms rado- s darb bas potenci ls, izrais ma pozit va motiv cija (Hibnere, Grasmane, 2000, 35).

Pirmsskolas un jaun k skolas vecuma b rniem rakstur gs, ka t lot jdarb b iecerēs ra-an s un realiz cija it k sapl st vien proces . T d , tikko guvis ierosmi, b rns bieffi vien to t da izpaufļ sav darb b . Tāj darb b ir iesp jams veikt nov rojumus m c ta un nem c ta b rna r c b . B rns, kur- nav iepriek- tics apm c ts, nav izg jis pirmsskolas apm c bu, savas iecerēs realiz cij izmantos tikai kont rlniju un darbam b s pie- irta tikai element ra izteiksm ba, kas atsedz iecerēs saturu. Toties m c ts b rns izv l sies vair kus sev zin mos m kslniecisk s izteiksmes l dzek us, l niju, sv tru, kr su vai siluetu, lai piln b tikt izteikta vi a rado- ideja un iecerēs t ls. Tādi sal dzinot dafl das sagatavot bas b rns iesp jams nov rot vi u psiholo isko att st bu, jo dafl d s darb bas ir saist tas ar psihisk s darb bas procesiem, kuri ietekm b rna visp r jo att st bu un r jo darb bu (Hibnere, 1977, 16).

Kreat v jeb rado- vizu l darb ba atbilst indiv da gal gajai iecerei. Galvenais uzdevums ir pan kt, lai indiv ds darbotos patst v gi, br vi, rado-i, atrais ti, atbilsto- s tehnik s, iev rotu augstu darba kult ru, ar minim liem l dzek iem atsegtu iecerēs t lu maksim li variat vi, prastu interpret t sava un savu kol u darin juma vizu lo un lietojamo v rt bu, prastu v kt un ener t idejas rado-ai darb bai, darin t un kori t, pavairot, kopt, saglab t un saudz t darin jumu. Starp kreat vo m kslniecisko darb bu un person bu ir savstarp ja mijiedarb ba: person ba izpaufļas darb b , un savuk rt darb b veidojas person ba (Hibnere, Grasmane, 2000, 37).

B rnu rado-aj darb b z m jumu veidi ir dafl di un tie iedal s atkar b no kognit v s darb bas, un iedal jums atbilst vizu lo m kslas darbu iedal jumam.

1. Z m jums p c iepriek- ja objekta nov rojuma un uztverēs no liela att luma visos gadalaikos. T s galvenok rt ir ainavas, to elementi (koki, pu es, kas u.c.), sifletiskie darbi (sadz ves notikumi, sv tki u.c.), to elementi (cilv ka fig ra).
2. Z m jums, v rojot k du objektu tuvum , tos tie-i uztverot un s kum nosac ti, att lojot k da objekta izol tu komponenti, bet, kad vizu l darb ba ir augst k

lmen, att lots tiek viss objekts kopum. Tās zīmumu veids atbilst klusajai dabai vizuālajam ksl.

3. Radošs iztēles zīmējums ar apziņas tēlu variāciju modelēšanu.
4. Ornaments, dekoratīvie un sadzīvotājiem lietojamie darbi atbilst galvenokārt lietišķajam mākslai un dažādi grafiskajam dizainam (Hibnere, Grasmane, 2000, 150).

Pašam kumīrā pirms izglītības kusi ietekmēt bērnu, ir iespējams novērot dažas no bērnu personības īpašībām, kuru rīcībā izpausme ir dabiska vai apgūta īpašība. Veids, kā bērns novēro apkārtni, kā veic kustības ar savām rokām, samērā skaidri norāda, kādas lietas bērnu piesaista un apmierina, kas atstāj nepieciešamo emocionālo iespaidu (Sully, 1895).

Pedagoģiskajai literatūrā ir aplūkoti mācīšanās saturs, bet mācīšanās saturs pat netiek minēts. Skolotāja darbs (mācīšanās) saturu veido skolnam mācīšanās bagātinošs vārds, kas nezināmu apjūrvrst zināšanu, nevarānu varānu, nemotīvību motīv, negatīvu attieksmi vai vienaldzību pozitīvu attieksmi. Tās vārds ir skolotāja pieredze (kultūra un profesionālā tika, profesionālā pedagoģiskā zināšanu priekšmeti, skolnam aktuāls iespējams u.c.). Tās nosaka skolotāja darba kvalitāti, veido skolnam attīstību apstādzošu un viņa pieredzi balstītu mācību uzdevumu.

Aktuālajam mācību procesam skolotāja vārds skolnam kāst par vienu no mācīšanās avotiem un līdzekļiem (palīdzības formas), bagātinošs skolnam mācīšanās materiāls, motīvs un līdzeklis.

Skolotājam nav nevienā, ne galvenais zināšanu avots skolnam, un viņa svarīgākā funkcija ir

- palīdzēt skolnam iemācīties mācīties atbilstoši iegūstamās izglītības pakāpei;
- apsteigt mācīšanās prasmi konkrētajā pakāpē, lai veidotos prasmes mācīties pamatnākamajam izglītības posmam;
- uzapgūtas mācīšanās prasmes pamata palīdzēt skolnam apgūt konkrētu mācību priekšmetu.

Prasme mācīties attīstās vienlaicīgi ar konkrēto priekšmeta zināšanu un prasmju un ir priekšmeta zināšanu un prasmju veidošanās nosacījums. Ja konkrēta prasme veidojas bez prasmes tīlām mācīties, skolnam patstāvīgām mācīšanās priekšmetu ir apgrūtināta (fiogla, 2001, 96).

2.2. Radošas domāšanas veicinoša pedagoģiskā darbība

Darba autore savā darba pieredzē jau ir novērojusi, ka skolniekiem sagādā problēmas radīt kaut ko no nekā. Lai viņu radošumu, tālino domāšanu šātmērā tuostu, radošajai darbībai vajadzēs kāds izejas punkts, lai skolnieku radošo darbu saturs kļūtu pēc iespējas izteiksmīgāks un daudzveidīgāks. Skolotājiem būtu jānodrošina skolniekiem ierosmes impulsus, bet skolnieki, aktivizējot savas radošās domāšanas spējas, mēģina izpildīt uzdevumus, apvienojot savas atmiņas, sajaukt, priekšstatos jau pastāvošās idejas vai elementus ar skolotāja dotā uzdevuma mērķa sasniegšanai noteiktajiem prasībām. Mērķtiecīgā radošās domāšanas bagātināšanai svarīgs priekšnoteikums ir: mērķbūtība, bet rosināšana, ar jaunu, interesantu informāciju un pieredzi. Mērķbūtībai vajadzētu būt uzdevumiem, lai tie būtu rosinājoši, izaicinoši, pārbaudāmi, kura sasniegšana prasa bagātīgu radošās domāšanas veicināšanu.

Domājot par kreatīvas izglītības veidošanu, ir jāapzinās, ka tieši katrs skolnieks ir radošs darbināms cilvēks, gan skolotāja radošumu pieejamā. Grūtība tuostu, ka radošumu veidošanu var sekmēt, izmantojot ikdienišķas mērķbūtīgas metodes. Tas nozīmē, ka skolotājiem jāizmanto radošā pieeja, lai padarītu mērķbūtīgu interesantu, rosinātu un efektīvu, kā arī palielinātu skolnieku motivāciju mērķbūtīgas (Valbis, 2005, 62). Skolotājiem jāizmanto radošā vide. Tas nozīmē, ka mērķbūtīgas stundām nevienmērīgi notiek klases telpā, iespējams, jāietīst mūzikas, datoriskas vai pagalmā. Svarīga ir mērķbūtīgas atmosfēras skolotājiem jāradīja, lai tie būtu labvēlīga un nekaitīga skolnieku radošumam. Skolotājiem jāaizsargā skolnieku brīvību izteikt savus priekšlikumus un uzskatus, pat tad, kas nesaskan ar skolotāju viedokli (Valbis, 2005, 65).

Skolnieks didaktiskā procesa subjekts ir aplūkojams potenciāli katrs cilvēks – apģērbstpatstāvīgs un iemērķbūtīgas regulējamu darbību, saskarsmi, uzvedību sabiedrībā. Tas ir pedagoģiskā procesa mērķis, kuram mērķbūtīgas skolnieku tuostu soli pa solim, katrā mērķbūtīgā priekšmetā, bagātinot pieredzi un attīstoties. Augsta pašapziņa var darboties kā spēcīgā mērķbūtīgā motīvs, bet laika gaitā tā var nostiprināties tālāk – pakāpeniski. Tas nosaka skolotājam nepieciešamību katrā priekšmetā mērķbūtīgā konkrētā audzināšanā. Turklāt iedrošināšana ir skolotāja darbības (mērķbūtīgā) pamatā. (fiogla, 2001, 86).

Organizējot visu lēmumu klases stundas, skolotājiem jāizvairās skolniekiem izvairīties pārkāpumus, kuros viņiem netiek dota iespēja autātrās ties tālajai domāšanai.

T pat nevajadz tu akcent t tikai tehnisko iema u un atveido-anas pa mienu apguvi, jo rezult t skol nu darbi ir oti l dz gi viens otram un tajos neatspogu ojas katra individualit te.

B tisk kais audzin -anas meh nisms ir pa-v rt jums ó zin -anu, to atspogu ojamo objektu, prasmes u.c. nov rt -ana p c subjekt vi noz m giem krit rijiem. T d m c bu process k pedago iski organiz ta skol na un skolot ja sadarb ba un mijiedarb ba realiz s savas audzino- s iesp jas, pied v jot skol nam iesp ju paust un aprob t savu viedokli par m c bu saturu un izzin to rpus skolas. Tikai da u zin -anu skol ns p rdz vo emocion li k personiski noz m gu, t d ne visas apg stam s zin -anas k st par skol na attieksmes komponentu. Ir svar gi, lai m c bu proces apg stam s zin -anas skol ns v rt tu un p rdz votu k personiski noz m gas savas pieredzes bag tin -anai, pr ta att st bai, tikumisk s un est tisk s kult ras veido-anai (flogla, 2001, 187).

Lai rosin tu rado- s dom -anas aktiviz -anos, ir j b t k dam rosin t jam, kas rada p rdz vojumu un v l -anos atrisin t probl mu. Dz. Albrehta akcent - dus izt les rosin -anas pa mienus:

- Nov ro-ana, mekl jot j tu t lu dab vai m ksl . Ir j prot saskat t ideju form , kr s , ritm ;
- Veicinot attiec gas est tisk s vai tisk s poz cijas veido-anos ó lomus sp les, uzdevumi ar savas attieksmes izteik-anu, kas noz m ne tikai v rot, bet ar iejusties;
- Uzdevumi ar probl mu, kurus risinot b rns pats non ktu pie patst v giem secin jumiem un atkl jumiem;
- Prasm gi izvirz ti noteikumi rado-ai darb bai. Tie pal dz b rnam apg t k du noteiktu m kslas valodas sakar bu un auj darboties t s iesp ju robefl s (Albrehta, 2001, 129).

Lai rosin tu skol nu t laino dom -anu vizu l s m kslas stund s, var izmantot daudzveid gus darba organiz cijas pa mienus, kas pamat ir orient ti uz skol nu rado- s dom -anas rosin -anu, rado-ø sp ju sekm -anu un pilnveido-anu. T lain s dom -anas rosin -anas pa mieni vizu l s m kslas stund s galvenok rt balst s uz skol nu sensor s uztveres aktiviz -anas veidiem:

- 1) vizu li ó ar att lu; kr su vai formu pal dz bu; klus s dabas uzst d jumi; dabas v ro-ana; m kslas darbu reprodukcijas; foto uz mumi, att la da a, gragmenti; projektori; u.c.
- 2) ar ska u pal dz bu ó klausoties m zikas ska darbus vai dabas ska as.

- 3) ar v rdu pal dz bu ó dzejo i; tautasdziesmas, pasakas, st sti, jaut jumi, p rrunas.

Iedzi in –an s dai darb pal dz izkopt skol nu izj tas un atpaz t t s. M coties just un dom t, izmantojot glezniec bu, oti var pal dz t dzeja, jo dzeja ir t pati glezniec ba, bet tikai ar v rdiem, t ir vis st k izt les izpausme. Dzeja ir k dzirksts, kas iz– st strap diviem skano–iem, staj s viet s eso–iem v rdiem. Var teikt, ka viss kas attiecas uz dzeju, attiecas ar uz glezniec bu, bet, lai t s atdz vin tu, cilv kam t s j izt lojas pa–am sev (Kagaine, 1999, 50).

Vizu l s m kslas stund s var izmantot dafl das rosino–as m c bu metodes gan pirms rado– darba veik–anas, gan rado– darba proces , t dej di veicinot t laino dom –anu atbilsto–i stundas t mai un tai paredz tajiem uzdevumiem.

- š*Brīvais raksts*ó skol ns noteikt laika spr d (1 dz tr s min t m) br v form rakstiski izsaka savu viedokli, izj tas, asoci cijas par to, ko zina un j t, pr to par noteiktu t mu vai probl mu.
- š*Dzīvais dzejolis*ó skol ns atbild uz 10 jaut jumiem par noteiktu tematu (skat t 2. pielikumu).
- š*Ideju zirneklis*ó asoci ciju t kls, ko skol ni izmanto k vajadz g s inform cijas apzin –an s metodi.
- š*Kubs*ó uz kuba virsm m (15 x 15 cm) uzraks ts viens pamudin jums par noteiktu t mu. Aprakstiet to! Sal dziniet to! Veidojies asoci cijas par to! Izt lojieties to!
- š*Saki kaut ko*” ó p c rado– darba izpildes skol ns p c uzaicin juma šSaki kaut ko!ö si izsaka savu pirmo spilgt ko iespaidu par darbu.
- š*Venna diagramma*ó kop g un at– ir g noteik–ana.
- š*Prāta vētra*ó lietder ga metode, lai rosin tu ideju ra–anos ikviena vecuma b rnam. Nosauc k du v rdu un uzaicina, lai b rni izsaka jebkuru domu, ideju vai past sta kaut ko t du, kas vi iem saist s ar –o v rdu. TM metode oti labi noder rado– procesa izp tes stadij .

Tikpat efekt vas k min t s m c bu metodes t lain s dom –anas rosin –an ir dafl das m c bu organiz cijas formas.

- *Grupu darbs*
 - Uz lapas 2 ó 3 min –u laik uzz m k du lietu, bet ne t du, kas atrodas klases telp . P c tam grupa izveido ori in lu jaunu objektu no visiem

z m jumiem. Objektam j b t funkcion li izmantojamam. V l k grupai j koment savu rado-ō mekl jumu process un rezult ts.

- No grupas izv las vienu cilv ku un vi –aps flas ar muguru pret p r jiem. Tš cilv ks dod nor d jumus, k ds vi –izskat sies vecumdien s un grupai tas ir j uzz m uz pap ra lapas.
- *Darbs pāros.* Piem ram, viens no skol niem izv las k du reprodukciju vai gleznu. Apraksta visu taj redzamo, raksturojot visas deta as. P c apraksta sa em–anas otrs skol ns, izt lojoties –ō gleznu, m ina to uzz m t atbilsto–i st st tajam.

Rado– s darb bas proces skol nu t lain s dom –anas rosino–s faktors ir ar pareizu un produkt vu, izt li rosino–u jaut jumu uzdo–ana. Jaut jumiem b tu j rosina intelekta darb ba un j mudina skol nus dom t. Ta u realit t daudzu skolot ju jaut jumi kav intelektu lo aktivit ti un ne auj skol niem piep l ties, lai dom tu. Skolot ji uzdod galvenok rt sl gta tipa jaut jumus par faktiem ó jaut jumus ar jau zin m m pareizaj m atbild m, t p c kognit vo pras bu l menis ir zems, kur–nemudina skol nu censties dom t un m c ties. Jaut jumi, kas veicina augst k l me a dom –anu liek b rniem dom t, rosina zin tk ri un interesi, noskaidro uzskatus, izj tas un pieredzi, koncentr uzman bu, veicina diskusiju (Fi–ers [2], 2005, 29). T tad, prasme uzdot un formul t atv rtus jaut jumus pal dz veicin t un papla–in t skol nu t laino dom –anu. Labs jaut jums aicina dom t vai dar t.

Skolot jam skol nu t lain s dom –anas rosin –an svar gi ir iev rot sekojo–us nosac jumus: nov rt t rado–as idejas; uzdot atv rtus jaut jumus; uzman gi klaus ties; paust patiesu interesi; iztur ties k pret l dz gu; rosin t sp l ties ar idej m; dom t kop gi ar b rnu; velt t uzman bu b rna dom m; emt v r b rna intereses; pie emt b rna l mumus; nekritiz t; uzsv rt patst v bu; optimistiski raudz ties uz rezult tiem; uzskat t, ka paveikt ir iesp jams; uzaicin t b rnu izm in t jaunas idejas; b t pieejamam b rnam; stenot savas rado– s pedago isk s idejas t , lai katra skol na darb ba k tu par pa–stimul jo–u procesu, kur realiz jas skol na pa–iniciat va, pa–anal ze, pa–nov rt jums, pa–izpaušme, p satt st ba.

3. Skolēnu radošās domāšanas sekmēšana vizuālās mākslas stundās sākumskolā

Bakalaura darba teorētiskaj daļā tika noskaidrota, izanalizēta un pamatota radošās domāšanas sekmēšanas nozīme skolēnu radošās darbības attīstības procesā, kā arī radošās domāšanas un darbības sekmēšanas iespējas vizuālās mākslas stundās sākumskolā. Pamatojoties uz teorētiskajiem atzinumiem un izvirzīto hipotēzi, ka skolēnu radošā domāšana tiks sekmēta, ja vizuālās mākslas stundās sākumskolā tiks mērīti tiecīgi atlasīti mērķi, saturs un attiecīgi organizācija, sadarbība starp skolēnu un skolotāju, tika izvirzīts uzdevums veikt praktisko pētījumu, kurā konstatēt šākotnējo situāciju pētāmās problēmas aspektā, no kuras sekojoši izriet darba autores piedāvātais problēmas risinājums sastādīt tematisko plānu, apmērojot to un analizējot iegūtos rezultātus.

3.1. Empīrisko metožu izvēles pamatojums un pētījuma bāzes raksturojums

Lai sekmīgāk varētu notikt pētījums, bija nepieciešama šākotnējās situācijas izpēte. Darba procesā tika novēroti skolēni, viņu darbība, praktisko un radošo darbu veikšanas paradumi, kuru laikā autore nonāca pie secinājuma, ka skolēnu radošā domāšana ir stingri ierobežota un tie nespēj brīvi darboties, atslēbināties. Pamatojoties uz novērojumiem, tika apkopoti bieflūk uzdotie skolēnu jautājumi radošo darbu veikšanas laikā:

- skolotāj, vai drīkst izmantot – dukrāsu?
- vai krāsas der?
- vai var zīmēt x?
- vai var tēt vai citādi? utt.

Novērojumu process tika organizēts mērķgādā pirmā semestra laikā, kurā precīzi bija novērojama skolēnu iepriekšējā pieredze, patīkami vizuālās mākslas stundās, kur tie nebija pieraduši, ka jebkurai tēmai nav konkrēts atspoguļojums un problēmas atrisinājumu tie var izvēlēties patīkami. Darba gaitā skolēnos nebija novērojama atbrīvotība. To nepārtaukt jautājuma un ataujas gaidāma tika novērota pastiprināti. Skolēni vēl joprojām saņem atauju pilnīgi vismācību iecerētajā darbībā.

Turpinoties pētījumam, kurā tika apmērojts izstrādātais tematiskais plāns vienam semestrim jeb 16 nedēļām, tika turpināta skolēnu novērošana. Pastiprināta uzmanība tika

pievērsta skolēnu darbības paradumu izmaiņām, radošas domāšanas attīstībai, lai noteiktu, vai vizuālās mākslas stundās ir iespējama radošas domāšanas sekmēšana.

3.2. Skolēnu radošās domāšanas sekmēšanas iespējas vizuālās mākslas stundās sākumskolā

Darba tapšanas laikā tika veikts pētījums X pamatskolas 4. klases vizuālās mākslas stundās. Pētījums notika 16 nedēļas pēdējās iepriekšējās tematiskās mācību programmas ietvaros skolēnu radošo darbu. Pedagoģiskajiem izmēģinājumiem darbu tika izpildīti 16 darbu uzdevumi, kuru laikā tika veikta skolēnu darbības novērošana un analīze un skolēnu darbu analīze (skatīt 3. pielikumu). Pedagoģiskā pētījuma gaitā tika veikti trīs mērījumi: pētījuma perioda sākumā, vidū un beigās, kuros tika izvērtēta darba dinamika un radošas domāšanas.

Mērījumi notika perioda 1. nedēļas pirmajā un šķērsveidā, 6. nedēļas beigās, dizains un 11. nedēļas beigās. Skolēnu radošo darbību un darbu analīzi, tika izvērtēti kritēriji to pazīmes un intensitātes rādītāji, pēc kuriem izvērtēta skolēnu radošas domāšana katrā no mērījumiem.

6. tabula (RPIVA autoru kolektīvs, 2011, 93).

Kritēriji	Pazīmes	Rādītāji
Veiklība	Spēja enerģētiski iespējams vairāk ideju	Daudz Vidji Maz
Elastība	Spēja enerģētiski iespējams dažādas idejas	Daudz Vidji Maz
Oriģinalitāte	Spēja enerģētiski jaunas un neparastas idejas	Daudz Vidji Maz
Izstrāde	Spēja pievienot idejām detaļas, padarīt tās bagātākas, interesantākas, plašākas	Daudz Vidji Maz

Pirmaj m r jum skol ni veica darba uzdevumu ar t mu šL nija dab ö. TM darba uzdevums bija izp t t l dzi pa emt s koku lapas formas siluetu un dz slojumu, to uzz m t ar vaska kr ti iem un izkr sot kr s s, ar kur m tiktu rad ta saulainas rudens dienas saj ta.

Otraj m r jum , kur- notika p t juma perioda vid , 6. ned , ar t mu šForma, dizainsö, skol niem bija uzdevums izveidot pa-iem savu, unik lu kr sla dizainu. Uzdevuma nosac jumi bija kr sla unikalit te un funkcionalit te. Formai bija j b t izmantojamai ar iesp ju p rv rst izveidoto dizainu par re lu priek-metu.

Tre-ais m r jums notika 11. ned , kuras t ma bija šKr su pa-basö. Skol nu uzdevums bija, klausoties muzik lu ska darbu, gleznot fant zij radu-os t lu, skatu, situ ciju vai saj t s radu- s formas bez konkr ta apveida. Skol nu darba laik muzik lais ska darbs skan ja bez p rtraukuma un, lai vair k sp tu iedzi in ties sav fant zij , skol ni pirms uzdevuma veik-anas s kuma 5 min. klaus j s ska s ar aizv rt m ac m.

P t juma m r jumu laik tika veikta skol nu darb bas nov ro-ana p c iepriek-izvirz tajiem krit rijiem. Ieg tie nov rojuma rezult ti apkopoti apa diagramm s, kur s att lots skol nu skaits uzdevuma veik-anas laik , atbilsto-i katram izvirz tajam krit rijam ar l meni - daudz. Skol nu darbi tika analiz ti, izdalot rado- s darb bas aktivit ti l me os ó daudz, vid ji, maz visai klasei kopum , izdalot skol nu kop jo skaitu l me os atbilsto-i katram izvirz tajam krit rijam.

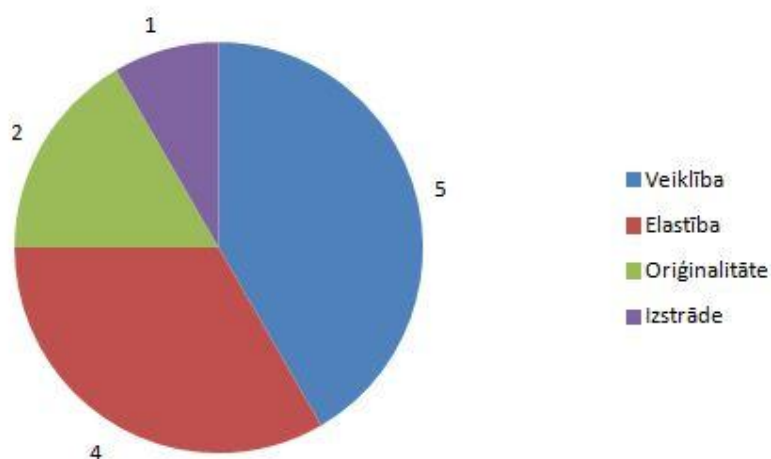
3.3. Iegūto rezultātu analīze

Emp risk p t jum ieg tie dati no pirm m r juma ar emp risko metodi ó pedago iskais nov rojums raksturo skol nu rado-o darb bu p t juma s kuma posm . Skol nu darb bas nov rojum tika piev rsta uzman ba rado- s darb bas procesam un t rosin -anai, kuras laik tika ieg ti - di rezult ti.

5 no 12 skol niem sp ja veikli ener t p c iesp jas vair k ideju uzdevuma risin jumam, jo tika veikta nov ro-ana un dabas objektu re la izp te, ko par izt les rosin -anas vienu no pa mieniem min Dz. Albrehta. Tas pal dz skol nam realit t iepaz t dabas objektu, -aj gad jum koka lapu, saskat t t formu, kr su, l niju ritmu, kas ir k rado- s darb bas ierosin t js un iedro-ina skol nu patst v gai rado-ai darb bai (Albrehta, 2001, 129). 4 no 12 skol nu darb b tika nov rota elast ba un sp ja ener t dafl das idejas, apvienojot t s vien darb . T veicin t js ir skolot ja m r tiec ga darb ba, kuras pamat ir rosino-s verb ls impuls, iedro-inot skol nus piev rst uzman bu s k m deta m, kuras kop veido objekta

konstrukciju. TMuzdevuma veikšanas laikā, kas svarīgs radošs darbs rosinātājs, pēc autores domām ir verbālais ierosinātājs, lai skolēns spertu saprast uzdevuma būtību un sajūtu atbalstu brīvās izpausmes nozīmībai. Minētā situācija sasauca ar Z. Kagaines atzinumu, ka skolēnu radošs domāšanas sekmekāns viens no rosinātājiem ir vārds, kas iedrošina darba veikšanai. Pareizi vietā ievietots vārds ir kļūmīgs dzejolis, kur vārdu virkne izveido krāsas un noskaņas (Kagaine, 1999, 50). Ar šo skolēnu vārdu iedrošināšana veicina to radošo darbu. 2 no 12 darbu mēneša rotācija inālitē, spējā enerģētiskās jaunas un neparastas idejas, brīvā veicot māksliniecisko darbu. No tā izriet, ka šis izvirzītājs kritiķis un tālā dzinotājs maznozīmīgās pazīmes skolēnos, par daļēji, ka skolēnu radošs domāšana ir ierobēflota. Kavētājs šajā situācijā ir skolēnu individuālais pašas un iepriekšējā radošs darbs slēpšana. Oriģinalitātes kritiķis, kura pazīme ir spējā enerģētiskās jaunas un neparastas idejas, novērošana tikai 2 skolēniem par daļēji, ka tiem ir traucēta šāda veida domāšana, kam par iemeslu var būt vide un psiholoģiskā gaisotne. Skolotājs šajā situācijā var mainīt gaisotnes noskaņu ar savas darba un runas palīdzību skolēniem pamazām iedrošinot notīrīt pašiem sevi. 1 no 12 izstrādes procesā spējā pievienot idejām detaļas, padarot tās interesantākas, plašākas, dzīvākas. Kļūst iepriekšminēts, tad pārjauktā jomā aspekti ir psiholoģiskā barjera un neuzdrīkstāšanās domāt savā dārkā un bailes atkārties no citiem. Apkopojot pirmā mēneša novērojuma rezultātus, iegūti šādi rezultāti, kur pirmā daļēji iedalīti pēc kritiķiem, bastoties pēc spilgtā novērojuma.

1. attēls *Līnija dabā*: skolēnu radošs darbs

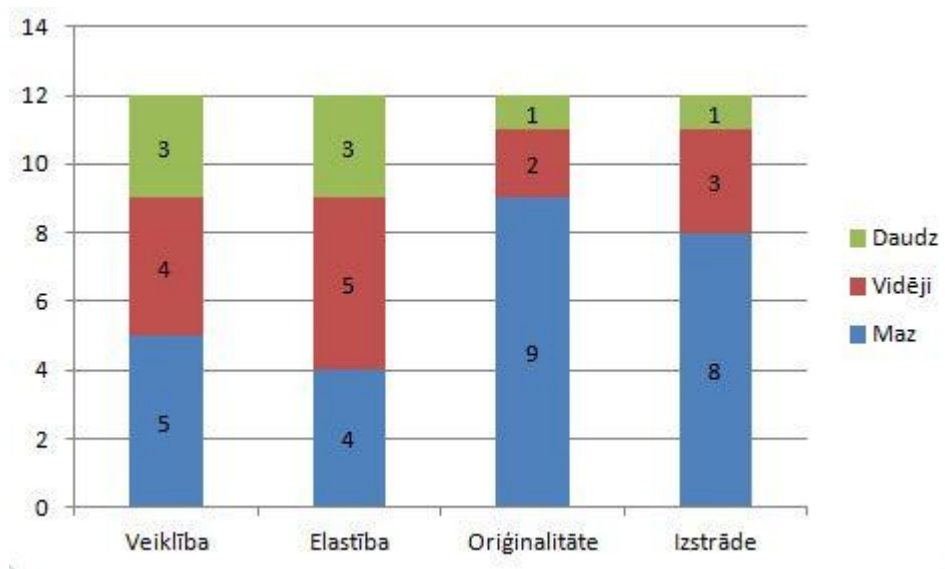

Pirmsskolas un jaunākās skolas vecuma bērniem raksturīgs, ka tālā darba ieceres rašanās un realizācija ir kā saplāstviens process. Tādēļ, tikko guvis ierosmi, bērns bieži vien to tūda izpaufi savā darbā. TMdarbā ir iespējams veikt novērojumus mēģināt un nemēģināt bērna rīcībā. Bērns, kurš nav iepriekšticis apmēcēt, nav izgājis pirmsskolas apmēcību, savas

ieceres realiz cīj izmantos tikai kont rlniju un darbam b s pie– irta tikai element ra izteiksm ba, kas atsedz iecerēs saturu. Toties m c ts b rns izv l sies vair kus sev zin mos m kslniecisk s izteiksmes l dzek us, l niju, sv tru, kr su vai siluetu, lai piln b tiku izteikta vi a rado– ideja un iecerēs t ls. TMdi sal dzinot dafl das sagatavot bas b rns iesp jams nov rot vi u psiholo isko att st bu, jo dafl d s darb bas ir saist tas ar psihisk s darb bas procesiem, kuri ietekm b rna visp r jo att st bu un r jo darb bu (Hibnere, 1977, 16).

TMaj m r jum analiz jot skol nu darbus, kur ilustrat vie paraugi katr izv irz taj l men apskat mi 4. pielikum , tika ieg ti – di rezult ti, atbilsto–i katram rado– s dom –anas krit rijam.

2. attēls *Līnija dabā*: skol nu darbu anal ze

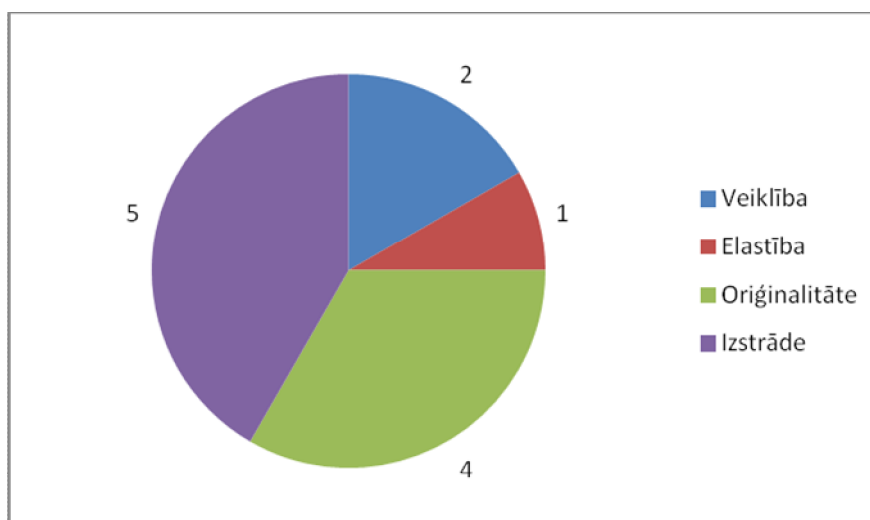
Skol nu darbos, izv rt jot katru krit riju atsevi– i un iedalot tos p c l me iem, var secin t, ka – m r juma laik skol nu rado– dom –ana vairumam skol nu notikusi maz. Katr no izv irz tajiem krit rijiem liel kais rezult ta patsvars ir mazas aktivit tes l men , kas nor da, ka rado– s dom –anas sekm –ana un rado– darb ba ar –iem skol niem ir iesp jama un nepiecie –ama. Turpm kajos darbos v lams piev rst uzman bu rosino–as vides izveidei un skol nu psiholo isk s dro–bas rad –anai, kas pal dz tu ieg t lab kus rezult tus p t juma veik–anas laik .

Emp risk p t juma 2. m r jum tika nov rota skol nu rado– darb ba stund ar t mu šForma, dizainsö. TMuzdevuma izpildes laik skol niem tika dots uzdevums izveidot jaunas formas un dizaina kr slu, kur– b tu praktiski pielietojams un pat realiz jams dz v . TMuzdevuma veik–anas laik skol nu ierobeflojo–ais lielums bija vien gi lapas izm rs un nosac jums, ka izstr d jumam ir j b t realiz jamam un lietojamam.

Skol nu darb bas laik tika nov rota liela skol nu aktivit te un dedz ba, veidojot –o darbu. Skol niem tika dots uzdevums, kur tika veicin ta skol nu attiec g s est tisk s un tisk s poz cijas veido–an s. Tā pa mienu atz st ar Dz. Albrehta, kura izvirza uzdevumu veidus k –o pa mienu realiz t. Uzdevuma veik–anas laik autore sav pedago iskaj darb b ar akcent ja skol nu sp ju uz savu attieksmju izteik–anu un sev noz m gu deta u realiz ciju. Autore rosin ja skol nus iejusties un risin t probl mu un non kt pie t s patst v giem secin jumiem un atkl jumiem (Albrehta, 2001, 129). Skol nu nov rojuma laik tika ieg ti – di rezult ti.

5 no 12 rado–aj s dar b s tika nov rota pastiprin ta darb ba pie izvirz t krit rija **Izstrāde**, kur –ie skol ni sp ja pievienot idej m deta as, padar t t s bag t kas, interesant kas, pla– kas. 4 no 12 skol niem sp ja ener t jaunas un neparastas idejas un tas vi iem nesag d ja papildus probl mas. Darbs veic s raiti, skol ni neuzdeva iedro–ino–us jaut jums. Tā abu rado– s dom –anas krit riju nov rotais patsvars pan kts, jo autores pedago iskaj darb ba ir veikta m r tiec ga apm c ba. Rado– s darb bas augsts l menis, jau lielai da ai no p t jum iesaist tjiem, jo pastiprin ti tiek veikta skol nu iedro–in –ana, ko akcent ar J. Valbis, kur– atzinis, ka rado–as dom –anas sekm –anai ir j auj skol niem izteikt savas domas, att lot t s un iedro–inot tos tiks pan kts aizvien lab ks rezult ts (Valbis, 2005, 65). Tā j p t juma posm rado–aj darb b tika nov rota sp ja ener t p c iesp jas dafl d kas idejas 1 no 12 skol niem un sp ja ener t p c iesp jas vair k ideju 2 no 12 skol niem.

3. attēls *Forma, dizains*: skol nu rado– dabr ba

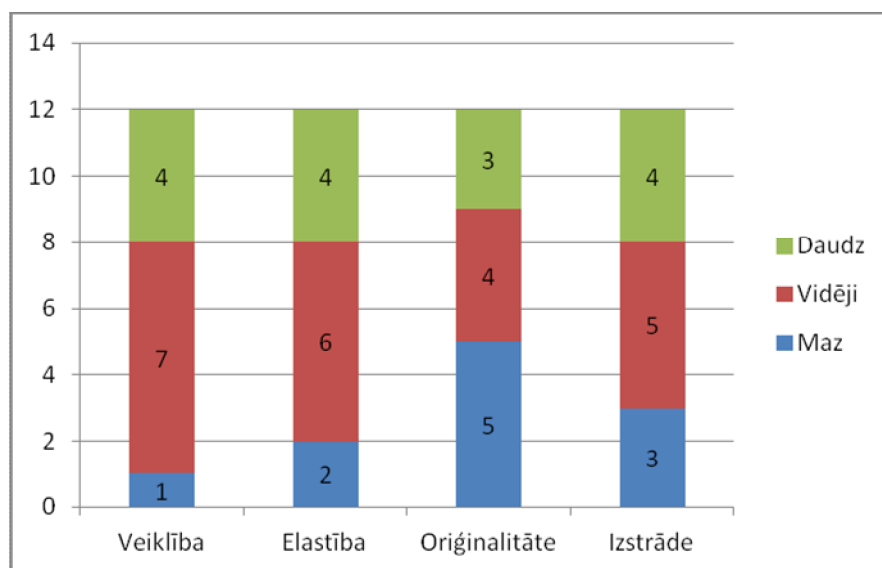

Ieg tie rezult ti r da, ka nelielais skol nu skaits, kuru darb ba nov rota augst aktivit tes l men –ajos krit rijos, ir sal dzino–i nelies, jo uzdevuma veik–anas laik skol nu rado– aktivit te bija tik liela, ka kvantitat vam rezult tam nebija galven noz me. Uzdevuma

veikšanas laikā lielā koncentrācijā uz vienu rezultātu, kurā tika papildināts ar vismācītājiem radītajā detaļā, nevis iecere radīt pēc iespējas vairāk atsevišķus objektus. Apkopojot, otrā mērījuma novērojuma, rezultātus, iegūti –diēdēji, kurā pētījuma dalībnieki iedalīja pēc kritērijiem, bastoties pēc spilgtā novērojuma.

TMāj mērījumu analizējot skolēnu darbus, kurā ilustratīvie paraugi katrā izvirzītajā līmenī apskatīti 5. pielikumā, tika iegūti –diēdēji rezultāti, atbilstoši katram radošās domāšanas kritērijam.

4. attēls *Forma, dizains*: skolēnu darbu analīze

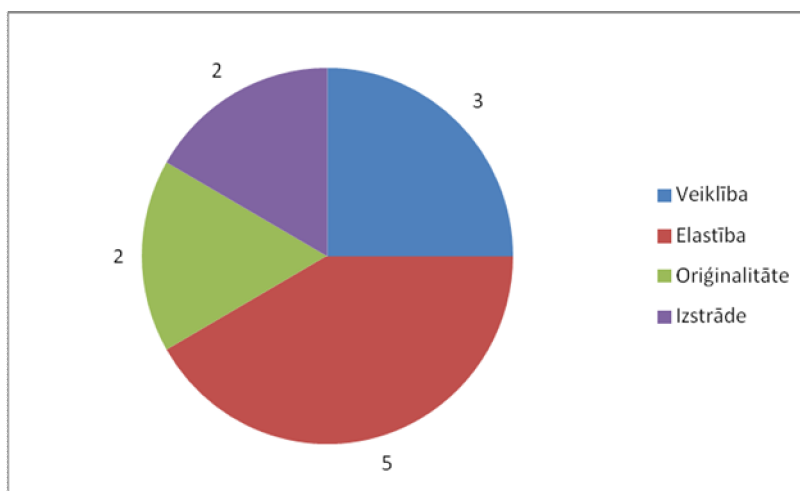

Skolēnu darbos, izvērtējot katru kritēriju atsevišķi un iedalot tos pēc līmeņiem var secināt, ka –mērījuma laikā skolēnu radošās domāšanas vairumam skolēnu notikusi vidēji vai daudz. Pēc pētījuma 6. nedēļā, skolēnu darbos novērojama lielā radošās domāšanas aktivitāte, kas norāda uz darba dinamiku, salīdzinot ar sīkotājiem. TMrezultāta iemesls ir darba autores pedagoģiskā darbība, kuras laikā tiek pastiprināti sekmīgie radošās domāšanas skolēnu attīstība, lai tie nebaidītos no savu ideju realizācijas dzīvī. Pamatojoties uz 6. nedēļas iegūtajiem rezultātiem, var secināt, ka vingrināšanā, impulss spēlētājiem ar ideju un nebaidīties to realizēt, pierāda savu efektivitāti radošās domāšanas veicināšanā, kas kā teorētisks atzinums tika analizēts apskatot F. Fišera idejas (Fišers, 2005, 60) par skolēnu radošās domāšanas veicināšanu, kā pamatīr vingrināšanā, ideju atklāšanai ar spēļu un rotaļpalīdzību, kas ir kā prātā atbloķēšana turpmākai darbībai. Pētījuma 3. posmā, kura radošais uzdevums bija fantāzijas tēla, kurā radies mīksts klausāns laiks, gleznojums, novērotā radošās darbības procesā, ka Z. Kaganas izvirzītie rosinājumi, no kuriem katrs ir minētā skaidrība, ir efektīvs radošās domāšanas rosinātājs (Kagaine, 1999, 50). Pirmais praktiskais darbs skolēniem, 5 min. klausījums muzikālās darbu noskaņās radīšanai. Izvērtējot šīs darbi

at- iras no ikdien dzirdamajiem, tas ir no albuma š*Reiki: The Mind Body and Soul Series* ö ó latviski: Reiki: pr ta ermenis un dv seles kopums. TMj m zikas alb m eso-ie ska darbi ir muzik las vari cijas ar mier gu noska u, putnu ska m, dabas rad t m zika, pl sto-a, maiga ar dafl diem muzik lajiem atrisin jumiem. M zika tika atska ota visa uzdevuma veik-anas laik .

Nov rojot skol nu skol nu praktisko darb bu, tika ieg ti – di rezult ti atbilsto-i izvirz tajiem krit rijiem. 3 skol ni no 12 sp ja ener t p c iesp jas vair k ideju. Darb b nov rojamas pla-as nepiespiestas kust bas, atbr vota sejas muskulat ra. 5 no 12 sp ja ener t p c iesp jas dafl das idejas. TM skol nu darbos nov rojamas vair kas idejas vienkopus, nav viens objekts vai situ cija, bet vair ki vienkopus. TMe augstie r d r ji abos krit rijos, liecina par skol nu atbr vot bu un raitu rado-o darb bu. Tie darbojas nepiespiesti, praktiskaj darb b veidojas daudz jaunas idejas un fant cijas t li, darbs norit raiti un bez aiz er-an s. Iemesls -ai darb bai ir m r tiec g att st bu veicino- darb ba visa p t juma period , kur liela uzman ba piev rsta skolot ja darb b un metoflu izv l . M r juma laik tika nov rots, ka skol nu rado-dom -ana sekm jas m zikas iespaid , t ir pal gl dzeklis dzi kam skat jumam sev un sp j att lot fant zij redz tos t lus. TMds rezult ts pan kams, ja skolot js sav darb b ir eleast gs, rado-s un dotie uzdevumi ir pietiekami pla-i un to nosac jumi neierobeflo iesp jam s realiz cijas iesp jas. oti svar gas ir skolot ja uzslavas un iedro-in jumi, jo tie pal dz skol nam atsl bin ties un notic t pa-am sev. TM noz m go pieaugu-o darb bu b rna pilnv rt g un pla- k att st b uzsv rusi I. Lika, kam autore piln b piekr t, jo bez uzslavas un iedro-in juma, pa-i traum ta psihe, neatv rsies t l kai att st bai (Lika, 1997, 38). Nov rojum tika konstat ti 2 skol ni, kuri sp ja ener t jaunas un neparastas idejas un 2 ar sp ju pievienot idej m deta as, padar t t s interesant kas. TM skol nu darb b tika nov rots sasprindzin jums, bet tas bija rado-s. Tie sav darb b saspringti piev rsa uzman bu sava darba uzlabojumam un katrai deta ai, lai p c iesp jas prec z k att lotu izt l radu-os t lus.

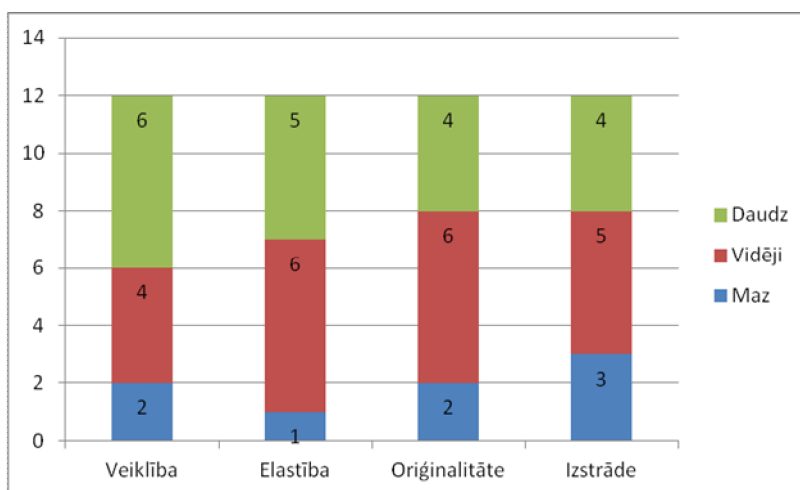
5. attēls *Krāsu īpašības*: skolēnu radošā darbība

Salīdzinot šo pētījuma mērījumu, kur tika veikts pētījuma perioda 11. nedēļa, ar iepriekšējiem pētījuma mērījumiem un tajos iegūtajiem rezultātiem, var secināt, ka 3. mērījuma novrot skolēnu radošās domāšanas aktivitāte radošajā darbībā ir bijusi visvairāk. Visveiksmīgākais līdzeklis radošās domāšanas un radošās darbības sekmīgai, izvērtējot visu veikto mērījumu apstākļos, ir bijusi mazākā klātbūtne. Tā ietekmē skolēni spējīgi aktīvi savus priekšdomāšanai un darbībai, par dot maksimālo tēvflā iespējamo rezultātu. Tajā mērījumā skolēnu darbība tika novērtēta uzslavu un pamudinājumu iedarbība, jo skolēni spēj strādāt patstāvīgi uzticoties pašiem. Esot pārliecināti par sevi, par dot savu intuitīvu radošos risinājumus, izpausot atklāsmes, apskaidrību par kādu sev svarīgu problēmu (Kemp, 1986, 142. un 143.).

Tajā mērījumā analizējot skolēnu darbus, kur spilgtākie apskatīti 6. pielikumā, tika iegūti šādi rezultāti, atbilstoši katram radošās domāšanas kritērijam.

6. attēls *Krāsu īpašības*: Skolēnu darbu analīze

Analizējot iegūtos rezultātus, var secināt, ka – uzdevuma veikšanas laikā skolnieki ir bijuši maksimāli radoši, salīdzinot ar rezultātiem, kuri tika iegūti 1. mēneša laikā. Mērķa izpildes ierosinātās ir bijis efektīvāks rezultāts domāšanas procesā, jo aktivitātes laikā Daudz un Vidji iegūtie rezultāti ir proporcionāli lielāka. Skolnieku darbos, lielākoties, redzami daudzi abstrakti skati un priekšmeti, kuru katru raksturoja kā nozīmīgu. Katra skolniece stāstījums par izveidoto darbu, bija negaidīts un reizē arī nepieciešams, lai precīzāk varētu veikt to analīzi. Ja trešā persona nav dzirdējusi stāstu, kurā ir kā pamats darba tapšanai, tad izstrādātie darbi katrs atsevišķi var nelikties nekāds pašs, jo nav iespējams, ka nesaistīta persona spēj iedomāties to, ko gleznojot bija iedomājies skolniece šobrīd.

Apkopojot iegūtos rezultātus iespējams secināt, ka mērķtiecīgi izvēloties mācību saturu, darbības formas, metodes, rosināšanas līdzekļus vizuāli skolniece stundās ir iespējama radošā domāšanas sekmīgā. Empīriskā pētījumā iegūtie rezultāti parāda, ka strādājot pēc iepriekš izstrādātā vizuāli skolniece tematiskā stundu plāna, un ievrojot iepriekšminētās skolotāja kompetences: mācību materiālu izvēle atbilstoši izvirzītajam mērķim un uzdevumiem, sadarbības veidošanas prasmes, skolnieku darbības organizācija, darba vides izveide un psiholoģiskā klimata uzturēšana, ir iespējama radošā domāšanas sekmīgā. Hipotēzē izvirzītie jautājumi pierādīja pedagoģiskajiem izmaiņiem juma darbības un pētījuma rezultāti parāda, ka izvirzītie noteikumi, lai notiktu radošā domāšanas sekmīgā, ir atbilstoši.

Secinājumi

1. Dom –ana ir sarefl tā izzi as darb bas procesu kopums, kur savstarp ji iedarbojoties un pak rtojoties t s elementi (saj tas, uztvere, uzman ba, atmi a, dom –ana, izt le, runa) pilda savas svar g k s funkcijas un dom –ana ir viena no augst kaj m cilv ka komponent m –aj izzi as proces . Dom –anas oper ciju kopums ir svar gs vis s veicamaj s darb b s, lai g tu sec gi izstr d tu un lo isku rezult tu. Rado– s dom –anas sp ja ir noz m ga ikdienas dz v , praktisk s un psiholo isk s darb bas veiksm gai norisei m s dien s.
2. Skol nu dom –ana –aj vecumposm ir vair k atv rta jaun m idej m. Att st s soci lais secin jums, spriedumi, min jumi par to, ko j t, dom vai dara otrs, lai var tu iek auties sabiedr b . Rakstur gi abstraktie darbi, kur persona sp j izpaust pats sevi. Konkr taj vecumposp iem c s pie emt l mumus, pak peniski k st patst v g ki, kas noz m , ka ar r j s izpausmes noteikt kas. Skol nu rado– s dom –anas pamat ir izt le, asoci ciju veido–ana, uztveres subjektivit tes, fant ziju un sap u sakar bas, t p c svar gi ir stimul t to izpausmes un t lu vizualiz ciju, lai sp tu izprast skol na uzved bu un sekot l dzi p rmai m. T p c oti svar gi ir nenoliegt skol nu individu l s izpausmes sp ju, ierobeflojot to, lai nezn cin tu jebk du v l –anos b t un dom t sav d k, rodot risin jumus at– ir g k k citi.
3. Skol nu rado– s dom –anas veicin –ana iesp jama, ja skolot js ir k rado–a person ba, pilns entuziasma un rado–u ideju. Tas rosina un sekm skol nu rado–o dom –anu un iedro–ina t sp ju notic t sev pa–am. Skolot js ir k procesa vad t js, kur–, m r tiec gi ar pareizajiem pedago iskajiem l dzek iem, sp j sekm t skol nu rado– s dom –anas un citu personisko pa–bu att st bu un pilnveidi. Skol niem svar ga ir individu l izteik–an s, darb bas process un darba rezult ts, t p c skolot jam j stimul un j rada vide, kur skol nam ir iesp jams realiz t visas vajadz bas. Psiholo iski pamatots iespaids uz skol nu darb bu un izpausmi ir kr sai, formai un l nijai. Ar –iem m kslniecisk s izteiksmes l dzek iem persona sp j atspogu ot savas emocijas, iespaidu, viedokli, attieksmi un fant zijas t lus. Rast risin jumu izvirz tajai probl mai un pied v t to citiem.
4. Atlasot m r tiec gi m c bu saturu, vizu l s m kslas stund m taj ir j aptver: programm paredz t s un skol nam apg stam s zin –anas, prasmes, attieksmes un audzino– s pa–bas, k ar ó skolot ja darb ba, m c bu metodes, tehniskie pa mieni, ieteikumi, paraugs. Skolot jam svar gi izveidot rado–i rosino–u vidu, kur iesp jams

g t atzin bu, nebaidoties par nepiecieam bu un nesp ju iek auties noteiktos r mjos un noteiktos darba realiz cijas standartos.

5. Skolot jam sav darb b ir oti svar ga sp ja pareizi izv l ties atbilsto s darb bas formas, uzdevuma formul jumus un noteikumus, lai sp tu sasniegt p c iesp jas lab ko un personiski noder g ko rezult tu. Tam ir j iedro ina skol ns un j r da paraugs, ka nav noteiktu standartu, k das probl mas vai uzdevuma risin jum , jo katras personas individu lo izpausmi nav iesp jams paredz t, kas b s atkar ga no t br fla emocion l noska ojuma un psiholo isk l dzsvara konkr taj situ cij .
6. S kumskolas skol nos ir iesp jama rado s dom anas sekm ana vizu l s m kslas stund s, ja m r tiec gi tiek atkals ts m c bu saturs un atbilsto i tiek organiz ta rado darb ba un sadarb bastarp skolot ju un skol nu. Pamatojoties uz p t jum ieg tajiem rezult tiem, hipot ze ir apstiprin jusies, jo vienot sakar b skolot ja darb ba un skol nu patst v g rado s dab ba ir sekm jusi skol nu rado o dom anu. Skol nu darbi p t juma perioda laik ir kuvu i rado ki un to izpausmes drosm g kas, nebaidoties at irties no citiem un pie emot to k plusu. Rado s dom anas sekm ana skol niem iesp jama, ja skolot js sav darb ir izveidojis vidi, kur skol ns j tas dro s, atz ts un ir vienl dz gs ar darba vad t ju. Taj vid netiek noliegtas idejas, iesp jamie risin jumi un izpausmes, ja vien skol ns iesaist s aj darb b . Skol nu iedro in ana, uzslava un to darbu unikalit tes k personisk s v rt bas atz ana, ir viens no pamatnosac jumiem, lai tas sp tu att st st ties.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Albrehta, Dz. (2001) *Didaktika*. Rīga: RaKa, 168 lpp.
2. Autoru kolektīvs, Skujins, V. vadītājs (2000) *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 248 lpp.
3. Avotiņš, V. (1989) *Bērnu izziņas darbība un tās pilnveide*. Rīga: Zvaigzne, 97 lpp.
4. Bebre, R. (1985) *Daiļrades progresā posmi*. Rīga: Kultūras ministrijas metodiskais kabinets, 235 lpp.
5. Bebre, R. (2003) *Personības izpausme primārajā un sekundārajā daiļradē. Radoša personība III daļa*. Rīga: Vērtība, 320 lpp.
6. Breslava, G. red. (1999) *Psiholoģijas vārdnīca*. Rīga: Mācību grāmata, 157 lpp.
7. Breslava, G. redakcija (1999) *Psiholoģijas vārdnīca*. Rīga: Mācību grāmata, 157 lpp.
8. Briškis, I. (2009) Mākslinieciski radošā darbība kā mācību saturs skolā. *Skolotājs*, Nr. 3, 25. – 31. lpp.
9. Briškis, I., (2009) *Vizuālā māksla pamatskola. Kompozīcija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 56 lpp.
10. Druvaskalne – Urdze, A., (2004) *Krāsas un skaņas sintēze kā pedagoģijas metode*. Rīga: RaKa, 114 lpp.
11. Eriksons, E. (1998) *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava, 271 lpp.
12. Fišers, R. (2005) *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa, 325 lpp.
13. Fišers, R. [2] (2005) *Mācīsim bērniem mācīties*. Rīga: RaKa, 219 lpp.
14. Frajs, R. (2001) *Radošas personības rokasgrāmata*. Rīga: Jūnija Roze, 247 lpp.
15. Hibnere, V. (1998) *Bērnu vizuālā darbība. I. daļa*. Rīga: RaKa, 198 lpp.
16. Hibnere, V., (1977) *Bērnu tēlotājdarbības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne, 105 lpp.
17. Hibnere, V., Grasmane, L. (2000) *Bērnu vizuālā darbība. II daļa*. Rīga: RaKa, 342 lpp.
18. Hibnere, V., Grasmane, L., Villerušs, V., (1985) *Tēlotāja māksla 1. – 6. klasē*. Rīga: Zvaigzne, 87 lpp.
19. Kagaine, Z. (1999) *Tēlainā domāšana vizuālajā mākslā*. Zvaigzne ABC, 64 lpp.
20. Kagaine, Z. (2006) *Radošā domāšana vizuālajā mākslā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 99 lpp.
21. Kalniņa – Gasparoviča, D. (2000) Vizuālā māksla kā studentu kreativitātes attīstības veids. *Skolotājs*, Nr. 5, 41. – 43. lpp.
22. Komarova, T., (1982) *Kā mācīt bērniem zīmēt*. Rīga: Zvaigzne, 125 lpp.
23. Krieviņa, R. (2000) Rosināt vizuālo iztēli. *Skolotājs*, Nr. 5, 45. – 48. lpp.
24. Lika, I. (1997) *Kreativitāte un personības paāizsardzība*. *Skolotājs*, Nr. 1, 38. – 41. lpp.

25. L duma, A. (1999. - 2000) *Pirmsskolēna radošuma veidošanās būtība un attīstība. Radoša personība I. daļa*. R ga: V rti, 258 lpp.
26. ebedevs, V. (1983) *Psihes noslēpumi bez noslēpumainības*. R ga: Avots, 87 lpp.
27. *Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem*. 15.pielikums Ministru Kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr. 1027.. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=150407&from=off> (skat ts 20.04.2012.).
28. Oddleifson, E., Chairman CABC (1995) Boston Public Schools As Arts ó Integrated Learnin Organization *Developing a High Standard of Culture for All* <http://education.jhu.edu/newhorizons/strategies/topics/Arts%20in%20Education/The%20Center%20for%20Arts%20in%20the%20Basic%20Curriculum/oddleifson3.htm> (skat ts 20.04.2012.).
29. Oleg Ku (2008) *Wassily Kandinsky The Biography*. <http://www.wassilykandinsky.net/> (skat ts: 14.05.2012.).
30. Plaude, A. (2008) *Bērns starp pieaugušajiem*. R ga: Zvaigzne ABC, 135 lpp.
31. Pu-karevs, I. (2001) *Attīstības psiholoģija*. R ga: RaKa, 88 lpp.
32. P pola, G. (2000) Dom tprieks. *Skolotājs*, Nr. 1, 73. ó 75. lpp.
33. RPIVA autoru kolekt vs (2011) *Kreativitātes diagnostika un attīstība*. R ga: RPIVA, 100 lpp.
34. S mane, Z. (1998) *Vizuālā māksla 1. – 9. klasē*. Skolot ja gr mata. Lielv rde: Lielv rds, 71 lpp.
35. Sully, J., (1895) *The child as artist*. USA: New York.
36. Svence G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. R ga: Zvaigzne ABC, 157 lpp.
37. Tveinbergs, A. (2006) *Vispārīgā un personības psiholoģija*. RTU humanit rais instit ts. R ga: RTU, 52 lpp.
38. The Wallance Foundation (2009) *Engaging audience. The Wallace Foundation Arts Grantee Conference*. Philadelphia, PA April 1-3, 21p.
39. Valbis, J. (2005) *Skolēna personības attīstība – izglītības virsuzdevums*. Zvaigzne ABC, 200 lpp.
40. Vorobjovs, A. (1996) *Psiholoģijas pamati*. R ga: M c bu apg ds, 323 lpp.
41. Wikipedia (2012) *Laterāla domāšana*. http://lv.wikipedia.org/wiki/Later%C4%81la_dom%C4%81%C5%A1ana (skat ts: 20.04.2012.).
42. fiogla, I. (2001) *Didaktikas teorētiskie pamati*. R ga: RaKa, 275 lpp.

43. , . (1991) *Воображение и творчество в детском возрасте.* : , 294 .
44. , . (1991) *Продуктивное мышление как основа обучаемости.* : , 198 .
45. , . (1999) *Новые рубежи человеческой природы. / пер. с англ.* : , 234 .
46. , . (1985) *Психология творчества.* : 266 .
47. , . (1986) *Развитие психологической организации интеллектуальной деятельности.* : , 180 .

1. pielikums

Temats Stundu skaits	Mākslas valoda	Mākslas uztvere un radošā darbība	Māksla kā kultūras sastāvdaļa
<p>L nija dab</p> <p>2 stundas</p> <p>1) L niju veidu iepazīšana, novērojums dabā.</p> <p>2) Koku lapu dzelzuma gleznojums, darbu noskaņas analīze.</p>	<p>Apzināt un izprot l niju daudzveidību un to nozīmi.</p> <p>Iepazīstas un salīdzina dažādas l nijas dabā: koku stumbri, lapu dzelzums, l nijas ainava.</p> <p>Izprot l nijas nozīmi dažādu komponentu kopveselumā.</p>	<p>Vēro dažāda veida koku lapu dzelzumu, salīdzina tos. Pētā dzelzuma atšķirības dažādu izmēru lapām.</p> <p>Veido zīmējumu ar vaska krāsojumiem, attēlojot lapu dzelzumu, papildina ar akvareļkrāsojumiem, pludinot tās, radot rudens debesu iespaidu.</p> <p>Pilnveido prasmi darbā ar akvareļkrāsojumiem, jaucot krāsojumus pludinot.</p>	<p>Apzināt l niju daudzveidību dabas objektos, to nozīmi.</p> <p>Pārbauda prasmi vērot un pētīt, redzēt precīzā attēlot.</p>
<p>Ornaments</p> <p>2 stundas</p> <p>1) Ornamentu izpētīt ritms, stilizācijas pamieni.</p> <p>2) Zīmējums un kompozīcijas veidošana ar laukumu klājumiem rakstiem.</p>	<p>Iepazīstas un salīdzina dažādas ornamenta veidus: ģeometriskus, augu, figurālos (cilvēki, dzīvnieki) un kombinētos; kompozīcijas veidus: centrālo, joslas, klājumu rakstu.</p>	<p>Vēro dažādu cilvēcīgu ornamentus.</p> <p>Iepazīstas ar Latviešu zīmēšanas arīem ornamentiem.</p> <p>Pamata forma ir līdzena koka lapa, veido kompozīciju ar tās siluetiem, izvēlas stilizācijas</p>	<p>Atklāj ornamentu kārtošanu.</p> <p>Iepazīst dažādu cilvēcīgu rakstiskus ornamentus (piemēram, frikas, Aborigēnu, Toloziemeņu), to simbolisko jēgu.</p> <p>Izprot, ka katrai kultūrai un tautai</p>

	Izprot ornamenta t lain bu ó ritmu, kontrastu, kompoz ciju, t lu nosac t bu.	pa mienu un laukuma kl jo–o rakstu. Veido z mju ritmu un apjomu ó t l k no objekta paliek liel ki. Nov rt darba ritmiskumu, dekorativit ti un v st jumu.	rakstur gi ir savi ornamentu un z mes, to noz me. Katram kop ga ir ornamentu dekorativit te un tiem pie– irt ma isk noz me katrai tautai.
Fakt ra dab un m ksl 2 stundas 1) Dapl du fakt ru izp te, tehnisko pa mienu iepaz –ana. 2) Ainavas gleznojums, att lojot fakt ru.	Gleznas fakt ras izp te. Rakstur gie elementi, to raksturojums. Triepienu vilziens. Darbs ar gua–a kr s m. Fakt ras un noska as attveidojums.	Uz kr saina fona glezno kalnu ielejas ainavu. Ar salveti veido klanu nog zes reljefu, akcent jot kr sas nianses. Ar kr su un to u izv li par da ainavas gadlaiku.	Pasaules uztvere un atveidojuma noz me cilv ka dz v . Saj tu un emocion l iespaيدا atveidojums.
Forma, objekts 2 stundas 1) Formas un objekta pielietojuma sakar bu apzin –an s. 2) Darbs ar plastal nu: formas p rv –ana objekt .	Analiz formas raksturu un kopformu. Nov rt kopformas noz mi. Nov rt formas un objekta pielietojam bas sakar bu.	Praktisk darb ba, neapzinoties gala rezult tu. Pamatojoties uz emocion laj m saj t m veido masu un darba proces p rv r–to j gpiln objekt . Analiz objektu pielietojam bu un funkcionalit ti, formu.	Emocijas k m kslas un kult ras elements. Nov rt savu sp ju rad t un apk rt j s pasaules standartiz cijas p rmai as iesp jas.
Forma, informat vais dizains 2 stundas	Izzina burtu k z mi un formu. Sal dzina z mes vizu l s	Sp l jas ar burtu formu k laukumu, formas vingrin jumi ar	Atkl j neverb l s komunik cijas daudzveid bu informat vaj

<p>1) Formu vingrinājumi.</p> <p>2) Vārda plāksnītes izveide</p>	<p>izteiksmes izmaiņas, mainot tās formu.</p> <p>Novērt formas nozīmīgarba izteiksmību.</p>	<p>izgriešanu un apliecānu.</p> <p>Izvēlas aizpildīt formu, veido savu vārdu iekārot burtu izvēlētā formā.</p> <p>Novērt izteiksmību un oriģinalitāti, pārrunājot tos rezultātus.</p>	<p>dizainā.</p> <p>Apspriež izvēlētās formas un vārda saskaņotā forma atbilst/neatbilst vārdam, burti iekājas/neiekājas, izteiksmība, izaicinājums, humors.</p>
<p>Forma, dizains</p> <p>2 stundas</p> <p>1) Iepazīstas ar dažādiem dizaina risinājumiem, jaunu dizaina ideju radīšana.</p> <p>2) Darbu prezentācija un analīze.</p>	<p>Pārtā kontūru ķermeņu un līniju, kas savieno divus laukumus ar līniju. Novērt jutīgā un intuitīvās līnijas ekspresiju.</p> <p>Analizē objekta formas uzbūvi, raksturu, kopformu un detaļas, meklē vizuālas analoģijas.</p>	<p>Vingrināsim tās (ar ārējo roku) pārcēvuma sareģitātes un dabiskas formas.</p> <p>Novērt savu koncentrāciju un ātrānos procesam.</p> <p>Rada idejas interjera aksesuāriem, tērpiem, informatīvā dizaina elementiem (burti, objekti, iesaiņojumi), transporta līdzekļiem, elektrosniskai aparaturai utt., atrod dabas objekta formai atbilstošu funkciju. Veido vienotu ansambli. Dizaina skices zīmē ar grafiskiem materiāliem.</p>	<p>Atklāj, kā šķiet objektā saskaņotā pasaules varenība.</p> <p>Apliecina dabiskā bagātību ideju avotu.</p> <p>Novērt formas atbilstību funkcijai kā dizaina pamatvērību.</p>

<p>2) Klus s dabas gleznojums.</p>	<p>Saskata skata punkta un skat t ja acu augstuma savstarp jo saist bu ainavas kompoz cij .</p>	<p>at– ir gas dafl du skatu punktu skices. V ro un sal dzina dafl du skata punktu emocion lo iedarb bu. Izv las interesant ko skici un glezno to jebkur tehnik .</p>	<p>izzi u ó cilv ka redzeskola papla–in –anas iesp ju.</p>
<p>Gaisma un na 2 stundas</p> <p>1) Iepaz stas ar nas b t bu un ra–an s principiem, ekperiment ar gasmu un tumsu. 2) nu pie– ir–ana neredzamiam objektiem.</p>	<p>Nov rt formas plastikas rad to gaismas un nas emocion lo iespaidu. Nov rt gaismas un nas noz mi apjoma il zijas rad –an .</p>	<p>Uztver un analiz gaismas laukumu un nas laukumu apveidus. Uz kr sain kartona pamata veido z m jumu, kur par d tas tikai objekta nas. Nov rt savu v rt gumu un m kslniecisko talantu. Analiz ieg t s nas raksturu saist b ar objektu, apjomu un t saist bu ar gaism nu.</p>	<p>Nov rt idealiz ciju un re lismu klusaj dab k tisku un est tisku v rt bu.</p>
<p>Kr su pa–bas 2 stundas</p> <p>1) Kr su ap a atk rto–ana, kr su jauk–anas vingrin jumi. 2) Fant cijas gleznojums, kr su to u un</p>	<p>Iepaz stas ar kr su objekt v m un subjekt v m pa–b m. M c s nosaukt kr su sast vu un apjaust asoci cijas, ko t s raisa.</p>	<p>Eksperiment , mekl jot dafl du nokr su ieg s nas iesp jas. Klausoties ska darbu, ar kr s m att lo radu– s emocijas un noska ojumu.</p>	<p>Iepaz st kr su to u daudzveid bu un to ieg –anas iesp jas. Prot analiz t kr sas to a sast vu un rad t t lainu, asociat vu kr sas aprakstu.</p>

kr su salikumu analīze.		Salīdzina viens otra ekspresiju.	Apzinās ekspresīvās radošās izpausmes nozīmi cilvēka dzīvē.
<p>Akvarelis glezniecībā</p> <p>2 stundas</p> <p>1) Iepazīšanās ar daļdu autoru darbiem, tehnisko paņēmieni vingrinājumi.</p> <p>2) Ainaas gleznojums akvarela tehnikā.</p>	<p>Iepazīst un salīdzina daļdu autoru darbus akvarela tehnikā.</p> <p>Vingrinājumi akvarela izmantošanai. Mācās tehniskos paņēmienus veiksmīgā darbam.</p> <p>Gleznojums ar akvarela krāsošanu.</p>	<p>Eksperiment un vingrinājumus izmanto akvarela krāsošanā, apzinoties tehniskos paņēmienus to veiksmīgā izmantošanai.</p> <p>Vingrinājumi laukumu pludināšanai.</p> <p>Veidu eksperimentu izmēģinājumi, pludinot savas mākslās krāsošanas.</p> <p>Analizē iegūtos rezultātus, saskata izveidojamos tīklus, papildina tos.</p>	<p>Apzinās pasaules izziņas –ānu un eksperiment –ānu nozīmi grupām rīcībā attiecībā.</p> <p>Psiholoģiskā brīvība kā kompensācija piedzīvotiem sasprindzinājumiem.</p>
<p>Krāsošana saskaņotā</p> <p>2 stundas</p> <p>1) Iepazīstas ar daļdu krāsošanas –ānu paņēmieniem, monohromās krāsošanas, polihromās krāsošanas.</p> <p>2) Vaido gleznojumu vienas krāsošanas tošos.</p>	<p>Pāta vienas krāsošanas daļdas nokrāso.</p> <p>Pāta vienas krāsošanas daļdu nokrāso daudzveidību, salīdzina iegūtos.</p>	<p>Glezno gleznas kopiju, atveidojot objektu laukumus, monohrom krāsošanu salikumu. Izvēlas krāsošanas toni un iespēju balināt vai tumināt gleznojumu (krāso atjaukt ar balto vai melno krāsošanu). Katrs laukums ar atbilstošām krāsošanas toni, izvēloties pārējā no gaišā uz tumāku vai no tumāka uz gaišāku (no</p>	<p>Novērtē radīto ainaas attēlojumu kā laika meta radīto liecību pārņēmu. Formu raksturojums un izteiksmība objekta identificēšanai. Pārliedzinās par savu prasmi atjaukt nepieciešamo krāsošanu pēc vajadzības.</p>

		<p>tuvuma uz t lumu vai otr di).</p> <p>Vingrin s jaukt vienas kr sas dafl dus to us. Analiz kr sas to a sast vu, nianses, izmantoto kr su to a proporcijas. Rada jaunus kr su apz m jumus. Glezno šViento a ainavuö.</p>	<p>Nov rt ekspresivit ti, gleznojot kr s s nians tu ainavu.</p>
<p>Kompoz cija 2 stundas</p> <p>1) Kompoz cijas b t ba, pamatnoteikumi. 2) Veido centr tu kompoz ciju ó virtuves galds.</p>	<p>Atsauc atmi ikdien redzam s un pielietot s lietas m jas virtuv , veido to atsevi- us z m jumus. Priek-metus izgrieffl un veido centr tu kompoz ciju šVirtuves galdsö. M c s saskat t kompoz cijas b t bu un nepiecie-am ba.</p>	<p>Z m ikdien izmantojamos virtuves priek-metus un ier ces, veido to mode us. K rto kompoz ciju šVirtuves galdsö, iev rojot priek-metu saska u, izm ru, kr su.</p>	<p>Nov rt re listisku kluso dabu k laikmeta trad ciju liec bu. Apbr no sastingu-o dz v bu klusaj dab . P rliecin s par savu prasmi re listiski att lot priek-meta materialit ti.</p>
<p>Te tris, scenogr fija 3 stundas</p> <p>1) Iepaz stas, izprot j dzienus skatuve, dekor cijas, kost mi, rekviz ti, apgaismojums, grims.</p>	<p>Iepaz stas ar dafl diem j dzieniem un to noz mi, kas saist ti ar te tri un skatuvi. M c s at irt nepiecie-amos elementus, katram no iepaz tajiem priek-metiem.</p>	<p>Izveido izr des sifletisko st stu, konstat nepiecie-amos elementus t s noform -an .Veido elementu skices te trim: skatuve, dekor cijas, kost mi, rekviz ti,</p>	<p>Sabiedr bai noz m ga ideju un v rt bu komunik cija. Psiholo isk s kompens cijas noz me, mor li br va darb ba k cilv ka labsaj tas pamats.</p>

<p>2) Pr tā v tra, ideju enerģētiskā, izrādēs sifeta, redzamās ainavas apspriešana.</p> <p>3) Skatu radīšana, prezentācija.</p>	<p>Izprot scenogrāfijas un citu elementu nozīmētību.</p>	<p>grims, apgaismojums.</p> <p>Analizēt un novērtēt savu un citu izveidotās skices.</p>	
<p>Eksperimenti dabā</p> <p>1 stunda</p> <p>1) Eksperiments, meklējot dabas krāsas, salīdzina iegūtos rezultātus.</p>	<p>Patāpkrāso iegūstamos augus un to krāsu. Novērtē aptuveno iegūsto krāsu skaitu.</p> <p>Praktiskā darbība veido krāsu kolekciju ar iegūtajām dabas krāsām.</p>	<p>Eksperimenti dabā, lai iegūtu precīzākas krāsu krāsu un krāsu toni.</p> <p>Salīdzina iegūtos rezultātus, dalās pieredzē ar krāsošanai izmantojamām dabas vielām.</p>	<p>Est tisko vārtību audzināšana, saudzējot vidi. Est tiskas darbības nozīmes apzināšana.</p> <p>Novērtē auga realitātes krāsas atbilstību, saistībā ar iegūto krāsu uz papīra. Izdara secinājumus par dabas krāsu nozīmību.</p>

Dz vais dzejolis par manu br numtaureni

1.

Taure a v rds

2.

K das tr s iez mes raksturo tavu taureni?

3.

Kas izskat s (k)?

4.

Kas j tas (k)?

5.

Kas dz vo (kur)?

6.

Kas baid s no (k)?

7.

Kas lidin s (kur)?

8.

Kas grib tu redz t (ko)?

9.

Kam vajadz gs (kas)?

10.

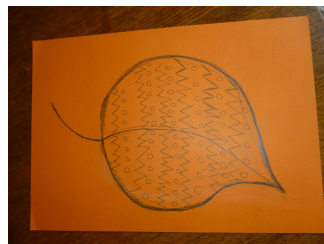
Kas sap o par (ko)?

3. *pielikums*

1. L nija dab

2. Ornaments

3. Fakt ra dab un m ksl

4. Forma, objekts

5. Forma, informat vais dizains

6. Forma, dizains

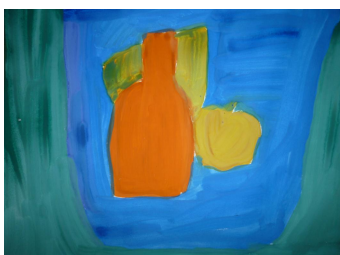
7. Forma arhitekt r

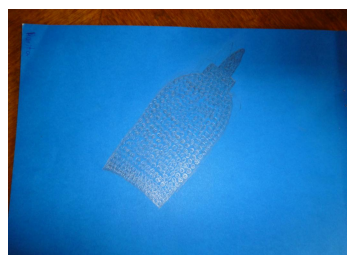
8. Apveids

9. Telpa, skata punkts

10. Gaisma un na

11. Kr su pa-bas

12. Akvarelis glezniec b

13. Kr su saska o-ana

14. Kompoz cija

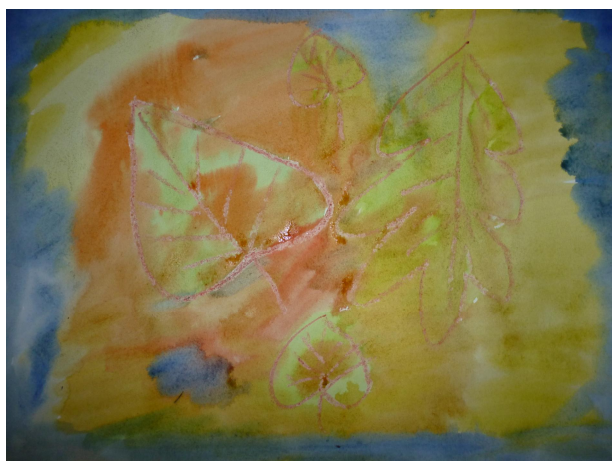
15. Te tris, scenogr fija

16. Ekperimenti dab

šL nija dab ö

Daudz**Vidēji****Maz**

šForma, dizainsö

Daudz**Vidēji****Maz**

šKr su pa-basö

Daudz

Vidēji

Maz

Izziņa par aizstāvēšanu

Bakalaura darbs izstrādāts

RPIVA Pedagoģijas fakultātē

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi

Darba autors:

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Bakalaura darbs aizstāvēts:

Pārbaudījuma komisijas 2012. gada

Sēdē, protokola Nr. _____, vārds jums _____ (_____)

Valsts pārbaudījuma komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)